

A terrorizmus emberkereskedelemre gyakorolt hatása, különös tekintettel az Iszlám Állam esetében

Lezárás dátuma:

2021.09.30.

Tartalomjegyzék

	oldal
1. Bevezetés	4
2. A terrorizmus minősítése a nemzetközi büntető anyagi jog szempontjából	5
2.1 A terrorizmus, mint háborús bűncselekmény	6
2.2 A terrorizmus, mint emberiesség elleni bűntett	7
2.3 A terrorizmus, mint külön kezelt nemzetközi bűncselekmény	7
3. A terrorizmus felelősségre vonásának lehetőségei a Nemzetközi Büntető Bíróság Statútuma alapján	8
3.1 A joghatóságok	8
3.1.1 A tárgyi joghatóság	8
3.1.2 Területi vagy egyéni joghatósági követelmények	10
3.1.3 A területi joghatóság	10
3.1.4 A személyes joghatóság	10
3.1.5 Az időbeli joghatóság	11
3.2 Az elfogadhatósági követelmények	11
3.2.1 A komplementaritás elve	11
3.2.2 A súlyosság	11
3.2.3 Az igazságszolgáltatás	12
4. A terrorizmussal kapcsolatos jelentősebb nemzetközi jogforrások	12
4.1 A terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1937. évi egyezmény	12
4.2 A terrorizmus finanszírozásának megbüntetéséről szóló 1999-es egyezmény	15
4.3 Az ENSZ BT 1269 (1999) határozata	17
4.4 Az ENSZ BT 1373 (2001) határozata	18
5. A terrorizmus típusai	19
6. A terrorizmus generációi	22
7. A radikális iszlamizmus fejlődése a 20. század folyamán	22
8. Változások 9/11 után	24
9. Az Al-Kaida és fontosabb fiókszervezetei	26
9.1 Az Al-Kaida rövid története	26
9.2 Az AQIM	27

9.3 Az Al-Shabaab	28
10. Az arab tavasz előzményei	29
10.1 Szíria és Irak megosztottságának történeti előzményei	29
10.2 Az arab tavasz	31
11. Az Iszlám Állam	31
12. Az Iszlám Állam bevételei	33
12.1 Az elfoglalt területekből származó bevételek	33
12.2 A külső forrásokból származó bevételek	34
13. Az ISIS és az emberkereskedelem kapcsolata	36
13.1 Az ISIS és az emberrablások	36
13.2 Az ISIS és a menekült csempészet	38
13.3 Az ISIS és a rabszolga kereskedelem	38
14. Példák az ISIS-hez köthető emberrablásokra	40
14.1 James Foley elrablása	40
14.2 Kayla Mueller elrablása	41
14.3 Daniel Rye Ottosen elrablása	41
15. Összegzés	42
Irodalomjegyzék	44

1. Bevezetés

A terrorizmus már nagyon régóta az emberi civilizáció részét képezi, végig kíséri az emberiség fejlődését. Az adott korszaktól függetlenül, a különböző országok, nemzetek mindig igyekeztek fellépni a terrorizmus jelentette veszélyjel szemben, akár terrorral is válaszolva a terrorra, a modern technika eszközeit csatasorba állítva vagy a jog eszközeivel. A terrorizmus elleni küzdelem hamar túllépett azon, hogy egyes államok belügyének minősüljön, mely a XX. század folyamán nemzetközi egyezmények létrejöttében nyilvánult meg, a XXI. századra pedig ezen túl, már nemzetközi katonai koalíciók formájában is fellépnek az egyes államok a globális szinten is veszélyes terrorszervezetek és mozgalmak megfékezése céljából. A nemzetközi egyezmények nem egyszer kimondták a terrorszervezetek támogatásának tilalmát, viszont a terrorszervezetek mindig találtak más módokat a megcsappant pénzforrásaik pótlására.

A pénzügyi forrásaikat beszűkítő nemzetközi egyezmények hatására a terrorszervezetek új bevételi források után kutattak, melyekből jelentős bevételekre tettek szert. E tekintetben különös jelentőséggel bírt először a drogkereskedelem, majd a kétezres évek közepétől az emberkereskedelem vált meghatározóvá, melyből dollár milliós bevételeket szereztek.

Fontos megemlíteni még, hogy a különböző, a terrorista csoportok mindennemű támogatását tiltó egyezmények ellenére egyes államok saját hatalmi, politikai ambícióik kielégítése végett, változatos módokon támogattak egyes terror csoportokat, melyeket „lázadó” csoportoknak ismertek el. Ez a jelenség különösen megfigyelhető volt a Közel-Kelet térségében, tovább bonyolítva a térség már eddig is bonyolult, nem egyszer kaotikus helyzetét. Ebből nem egy dzsihadista csoport húzott hasznot, mely folyamat betetőzése volt a múlt évtized elején az Iszlám Állam (ISIS) létrejötte, mely kis túlzással, a nemzetközi elismerés kivételével megfelelt az államiság feltételeinek, új korszakot kezdve a terrorizmus és a terrorizmus elleni harc történetében. Számos állami funkciót is ellátott, például kiépített egy bizonyos szintű szociális ellátórendszert és az iszlám fundamentalizmuson alapuló oktatási rendszert, valamint adót szedett. A bevételeit számos legális és illegális forrásból szerezte, előbbire jó példa a már említett adóztatás, utóbbinál a műkincs kereskedelem és az emberkereskedelem. Az emberkereskedelem a szervezet térnyerésének hajnalától kezdve különös jelentőséggel bírt. Az emberrablások terén tökéletesen átültették a már korábban, más szervezetek által kifejlesztett emberrablási technikákat és a múlt évtized közepén kialakuló menekült válságból is óriási hasznot húztak, milliárdos üzletté téve az emberrablást és a menekültcsempészetet.

Dolgozatom célja annak bemutatása, hogy a terrorizmus hol helyezkedik el a nemzetközi büntetőjogon belül, milyen jelentős nemzetközi egyezmények születtek a terrorizmus elleni harccal kapcsolatban, ezen egyezmények milyen szabályozásokat tartalmaztak az emberkereskedelemre vonatkozóan. Valamint a terrorizmus milyen típusai alakultak ki, milyen változások zajlottak le 9/11 után, mi vezetett el ahhoz, hogy az ISIS elődeihez képest nagyságrendekkel nagyobb hatalomra tett szert és hatalmának pénzügyi alapjait mennyire határozta meg az emberkereskedelem. Mindezek mellett pedig, hogy hogyan alakult a terrorizmus és az emberkereskedelem kapcsolata, mely kettő a múlt évtized elejére szoros kapcsolatba került egymással.

2. A terrorizmus minősítése a nemzetközi büntető anyagi jog szempontjából

A nemzetközi terrorizmus küzdelemben fontos szerepe van a nemzetközi közjognak, pontosabban a nemzetközi büntető jognak, viszont a terrorcselekmények széleskörű kriminalizálását megnehezíti, hogy (számos jogtudós és diplomata egybehangzó véleménye alapján) a mai napig nem sikerült egy konkrét fogalmat adni a terrorizmusnak, holott a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés leghatékonyabb módszere a nemzetközi közösség együttműködése lenne, amihez egy egységes terrorizmus fogalom kialakítása elengedhetetlen.¹

A 20. század folyamán számos alkalommal tettek kísérletet a terrorizmus fogalmának kialakítására, de ezek vagy nem léptek hatályba vagy egyes országok ellenállása folytán hiúsultak meg vagy nem minden igényt kielégítő fogalmat alkottak meg (a folyamatról és a releváns jogforrásokról bővebben a 3. fejezetben fogok beszélni). Ebből következően a terrorizmus kriminalizálása céljából inkább konkrét, specifikus cselekményeket neveztek meg, mint a terrorcselekmények egy-egy megjelenési formáját. Így születtek egyezmények például a gépeltérítésekről, a nemzetközi jog védelme alatt álló személyek ellen elkövetett terrorcselekményekről, a túszejtésekről, a tengeri közlekedés ellen irányuló terrorcselekményekről, a robbantásos terrorcselekményekről és a terrorizmus finanszírozásáról.²

Mindazonáltal vannak olyan főbb elemei, melyek segítségével tisztább képet kaphatunk a terrorcselekmények mibenlétéről. Jelen esetben egy „kaméleon-szerű” tényállásról

¹ Antonio Cassese: International Criminal Law, Oxford, Oxford University Press, 2003, 120.

² Cassese i.m. 120-121.

beszélhetünk, amely akár több bűncselekményi kategóriába is beilleszthető lehet. Minden attól függ, hogy mik azok a körülmények, amelyekben a terrorcselekményeket elkövették.³

Az egyik legszembetűnőbb védjegye az „áldozat személytelenítése”. Ez azt jelenti, hogy a terrorcselekmény során az elkövető nem feltétlenül azért támad meg egy konkrét áldozatot, mert köztük valamilyen személyes vagy ellenséges kapcsolat áll fenn, vagy az áldozat birtokában van egy konkrét eszköz, vagyontárgy, vagy az áldozat neme, életkora vagy állampolgársága miatt. A terrorcselekmények során az elkövető, az esetek nagy részében véletlenszerűen támadja meg az áldozatait. Azok neme és életkora helyett inkább az számít az elkövetőnek, hogy az áldozat meghaljon, megsérüljön, fenyegetve, de minimum sarokba szorítva érezze magát, mindezt az elkövető politikai, vallási és/vagy ideológiai céljai miatt. Az elkövető számára az áldozatok csak ismeretlen személyek és járulékos veszteségek összessége, akik csupán eszközök céljai elérésében.⁴

További általános sajátosság, hogy a terrorcselekmények gyakran kapcsolódnak nemzetközi vagy nemzeti fegyveres konfliktusokhoz, vagy a terrorcselekményeik terjedelme már az emberiség elleni bűntettek sajátosságait hordozzák magukon, vagy állami szereplők is részt vesznek a cselekmények elkövetésében és ezek a cselekmények az államhatárokon túlra is átnyúlnak, ezzel pedig más államok biztonságát is veszélyeztetik.⁵

2.1 A terrorizmus, mint háborús bűncselekmény

Az 1949-es negyedik genfi egyezmény (33. cikkének (1) bekezdése) volt az első nemzetközi egyezmény, mely a terrorcselekményeket háborús bűncselekményekként kezelte. Az egyezmény tilt minden olyan terrorcselekményt, amelyet civilek vagy védett státuszú személyek ellen követnek el, függetlenül attól, hogy fegyveres erők követik-e el védett személyekkel szemben, akik fogolyként ellenséges vagy megszállt területen rekedtek. Ugyanígy tiltottak azok a cselekmények is, amelyeket az ellenséges csapatok mellett küzdő civilek követnek el vagy azok a cselekmények, amiket civilek vagy szervezett fegyveres csoportok követnek el a megszálló erők ellen.⁶

Ide olyan cselekményeket kell érteni, melyek civilek vagy civil objektumok elleni támadások és fenyegetések, vagy a civilek megfélemlítésére alkalmas eszközöknek minősülnek. A

³ Cassese i.m. 125.

⁴ Cassese i.m. u. o.

⁵ Cassese i.m. 125-126.

⁶ Cassese i.m. 126.

lényeges elem az, hogy a jogtalan cselekményeknek a civil lakosság és a civil lakosságban történő félelemkeltésre kell, hogy irányuljanak.⁷

2.2 A terrorizmus, mint emberiség elleni bűntett

A terrorcselekmények akkor kerülnek az emberiség elleni bűntettek körébe, ha bizonyos speciális követelményeknek is megfelelnek, nevezetesen:

- a cselekmények egy széleskörű vagy szisztematikus, civil lakosság elleni támadás részei és
- az elkövetők tudatában vannak annak, hogy az általuk elkövetett cselekmények egy általános vagy szisztematikus magatartási minta részei.

Ezekben az esetekben a terrorcselekmények egyéb bűncselekmények formájában jelennek meg, mint gyilkosság, megsemmisítés, kínzás, nemi erőszak, üldöztetés vagy egyéb embertelen magatartásokat tartalmazó cselekmények. Ezek a cselekmények is a civil lakosság ellen kell, hogy irányuljanak.⁸

2.3 A terrorizmus, mint külön kezelt nemzetközi bűncselekmény

Ebbe a körbe azok a cselekmények tartoznak, melyek:

- határokon át ívelnek
- olyan bűncselekményeket tartalmaznak, melyek a nemzeti jogrendszerek nagy részében büntetendő cselekménynek minősülnek (pl. gyilkosság, emberrablás, kínzás)
- céljuk a félelem keltése fenyegetés vagy erőszakos cselekmények útján a meghatározott csoportok vagy a lakosság egészével szemben
- politikai, vallási vagy ideológiai indíttatásból kell, hogy elkövessék.

Ezekben az esetekben a terroristák áldozatai egyaránt lehetnek civilek, katonai személyek vagy hivatalos személyek.⁹

⁷ Cassese i.m. 127.

⁸ Cassese i.m. 128.

⁹ Cassese i.m. 128-130.

3. A terrorizmus felelősségre vonásának lehetőségei a Nemzetközi Büntető Bíróság Statútuma alapján

Nemzetközi Büntető Bíróság (továbbiakban: ICC) Statútumában nem szerepel külön a terrorizmus tényállása, de ahogyan már az előző fejezetben is említettem, a terrorcselekmények több bűncselekményi kategóriába is beilleszthetők.

A Statútum alapján ahhoz, hogy a vádlottat az ICC elé állítsák, több kritériumnak is meg kell, hogy feleljen. Erre három joghatósági követelmény és három elfogathatósági követelmény áll rendelkezésre. A három joghatósági követelmény:

- a tárgyi joghatóság (mely cselekmények képeznek bűncselekményeket)
- területi vagy személyes joghatóság (hol követték el a bűncselekményeket vagy kik követték el azokat)
- időbeli joghatóság (mikor követték el a bűncselekményeket).¹⁰

3.1 A joghatóságok

3.1.1 A tárgyi joghatóság

A Statútum 5. cikke meghatározza a nemzetközi közösséget súlyosan sértő bűncselekmények körét, amelyekre az ICC joghatósága lekorlátozódik, amiket pedig a 6. cikktől kezdve a 8. cikkig részletez.¹¹ Ide tartoznak:

- a népirtás - a célzott nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjainak teljes vagy részleges megsemmisítése céljából pl. olyan életfeltételeket hoznak létre a csoport tagjai számára, melyek a csoport teljes vagy részleges fizikai megsemmisítését eredményezik¹²
- az emberiség elleni bűncselekmények - a polgári lakosság elleni széleskörű vagy szisztematikus támadás részeként tudatosan követnek el pl. gyilkosságot¹³

¹⁰ Szemesi Sándor: A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban (https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/155410/file_up_bibEBI16668.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (2021.09.24) 6-14.

¹¹ A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma (<https://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm>) (2021.09.24) 5. cikk

¹² Statútum, 6. cikk

¹³ Statútum, 7. cikk

- háborús bűnök – attól függően, hogy nemzetközi vagy nem nemzetközi konfliktusról beszélünk, 74 bűncselekmény tartozik ide, de a legsúlyosabbakat az 1949. évi genfi egyezmény is bünteti, mint pl. a túszszedés¹⁴
- az agresszió büntette.

Az agresszió büntette egy érdekes esetet képez. A Statútum Indoklásának 2. bekezdése szerint (a fentebb említett három tényállás ellenében) az agresszió fogalmi köréről, és annak tényállási elemeiről a Statútum nem szól, mivel azt a dokumentum megalkotói egy jövőbeni feladatként határozták meg, továbbá hangsúlyozták, hogy ennek eredménye csak azokra a részes államokra lesz kötelező, akik az erről szóló kiegészítést elfogadják.¹⁵

Az ICC első, Kampalában tartott felülvizsgálati konferenciáján ezen módosítottak. A módosítás kimondta, hogy az ICC csak két joghatósági szűrő teljesülése után gyakorolhatja az agresszió büntette feletti joghatóságot:

- ha a módosítás mind a 30 tagállamban hatályba lép és
- amennyiben 2017. január 1-jén vagy azt követően a tagállamok, a tagállamok közgyűlése a Bíróság joghatósága gyakorlásának engedélyezéséről szavazott.¹⁶

A módosítás után úgy határozták meg az agresszió büntettét, hogy „olyan, természetében, súlyosságában és fokát tekintve agresszív cselekmény, állami-, politikai- vagy katonai akció felett hatékony ellenőrzés gyakorlására, vagy irányítására alkalmas helyzetben lévő személy által történő kitervelése, előkészítése, kezdeményezése vagy végrehajtása, amely az Egyesült Nemzetek Alapokmányának súlyos megsértését jelenti.”¹⁷

Az Alapokmány az agressziós bűncselekményt úgy határozza meg, hogy az akkor valósul meg, "ha egy állam fegyveres erőt alkalmaz a területi szuverenitás megsértésével egy másik

¹⁴ Statútum, 8. cikk

¹⁵ M. Nyitrai Péter: Bevezetés a nemzetközi büntetőjogba, Győr, UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2009, 141.

¹⁶ Resolutions and Declarations adopted by the Review Conference, Resolution 6. (https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP9/OR/RC-11-Part.II-ENG.pdf) (2021.09.25)

¹⁷ A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútumának tárgyában Kampalában (Uganda) megtartott Felülvizsgálati Konferenciája ([https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p7_ta\(2010\)0185_/p7_ta\(2010\)0185_hu.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p7_ta(2010)0185_/p7_ta(2010)0185_hu.pdf)) (2021.09.25)

állam integritása, vagy politikai függetlensége ellen, illetve bármely más módon az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összeegyeztethetetlen agressziós cselekedetet hajt végre."¹⁸

Az agresszió tényállásainak felsorolásánál átveszi az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 3314. számú határozatában foglaltakat, pl. agressziót követ el egy állam egy másik állam ellen, ha annak egy területét annektálja.¹⁹

3.1.2 Területi vagy egyéni joghatósági követelmények

Az egyént csak akkor lehet büntető eljárás alá vonni, ha:

- a bűncselekményt az ICC területi illetékességén belül követte el vagy
- olyan állam állampolgára követ el bűncselekményt, amely az ICC területi joghatósága alá tartozik.²⁰

3.1.3 A területi joghatóság

Az ICC területi joghatóságába tartoznak azon államok területei, lajstromozott hajói és regisztrált repülőgépei, melyek:

- a Statútum tagjai vagy
- magukra nézve elfogadták az ICC illetékességét, és erről a Bíróságnak nyilatkozatot is nyújtottak be.²¹

3.1.4 A személyes joghatóság

Minden olyan természetes személyre kiterjed, függetlenül attól, hogy hol tartózkodik vagy, hogy az adott bűncselekményt hol követte, ha állampolgára:

- a Statútumot elfogadó tagállamnak vagy
- egy olyan országnak, amely nyilatkozat elfogadása mellett elfogadta a Bíróság joghatóságát.²²

¹⁸ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv>) (2021.09.25) 39. Cikk

¹⁹ Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX). (<http://hrlibrary.umn.edu/instrree/GAres3314.html>) (2021.09.25) Article 3. (a)

²⁰ Statútum, 12. cikk (2) bek, a) - b) pontok

²¹ Szemesi: i.m. 11.

²² Statútum, 25. cikk (1)-(3) bek.

3.1.5 Az időbeli joghatóság

Azon elkövetőkre terjed ki, akik a bűncselekményeket a Statútum hatályba lépése után követtek el, vagyis 2002. július 1-től számítva, valamint a joghatóság azokra az államokra is kiterjed, melyek a hatályba lépés után csatlakoztak az egyezményhez, azonban az ICC Statútuma az adott államban történő hatálybalépése után elkövetett bűncselekmények tekintetében gyakorolhatja a joghatóságot.²³

3.2 Az elfogadhatósági követelmények

Az elfogadhatóság terén három feltételnek kell teljesülnie, melyek a nyomozás megindításához szükségesek:

- a főügyésznek a nyomozás megindításához meggyőző alapja kell, hogy legyen arra, hogy feltételezze, hogy a Bíróság joghatósága alá tartozó bűncselekményt követtek, vagy követnek el,
- a nyomozásnak összhangban kell állnia a komplementaritás elvével és
- a nyomozásnak az igazságosság elveit kell, hogy szolgálja.²⁴

3.2.1 A komplementaritás elve

A komplementaritás elve azt jelenti, hogy a Bíróság csak akkor indít eljárást az egyén ellen, ha az érintett állam nem tud vagy nem akar eljárni az adott ügyben. Emiatt, ha nemzeti nyomozás folyik az adott bűncselekmények tekintetében, akkor a Bíróság nem indít eljárást az adott ügyben, függetlenül a nemzeti bíróság előtt lefolytatott eljárás eredményétől. Ha a nemzeti eljárás jogszerű volt, de a nyomozás büntetőjogi vádemelés nélkül került lezárásra, vagy ha a bíróság a vádlottat felmentette, a Bíróság nem indíthat büntetőeljárást a szóban forgó személlyel szemben.²⁵

3.2.2 A súlyosság

A Bíróság akkor indít eljárást, ha az adott bűncselekmény elég súlyos ahhoz, hogy indokoltá tegye a Bíróság beavatkozását.²⁶

²³ Statútum, 11. cikk (1)-(2) bek.

²⁴ Statútum, 18. cikk (1)-(3) bek.

²⁵ Szemesi: i.m. 11-12.

²⁶ Statútum, 17. cikk (1) bek. d) pont

3.2.3 Az igazságszolgáltatás

A főügyész nem kezdeményez nyomozást, ha a bűncselekmény súlyának és az áldozatok érdekeinek figyelembevétele mellett nyomós okkal feltételezhető, hogy a nyomozás nem szolgálná az igazságszolgáltatás érdekeit. Illetve ha már megindították a nyomozást, és a vádemelés alátámasztása céljából fontos bizonyítékokat is beszereztek, valamint a gyanúsításhoz alapos indokkal sem férhet kétség, akkor a főügyésznek döntenie kell arról, hogy a vádemelés, az összes körülmény figyelembe vételével szolgálja-e az igazságosság érdekeit.²⁷

4. A terrorizmussal kapcsolatos jelentősebb nemzetközi jogforrások

4.1 A terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről szóló 1937. évi egyezmény

A XX. század első felében megnőtt az igény arra, hogy a terrorizmust, mint súlyos, nemzetközi szinten is büntetendő cselekményt, nemzetközileg is szabályozzák. Ennek közvetlen előzménye I. Sándor jugoszláv király elleni 1934-es és Louis Barthou francia külügyminiszter elleni 1937-es sikeres merényletek voltak. Mindezek hatására a Népszövetségre óriási politikai nyomás helyeződött, hogy minél előbb válaszlépést tegyenek az utóbb említett eseményekre. Sürgetés oka nem túl korábbi eseményekből eredt, ugyanis még 1923-ban megöltek egy olasz tábornokot az albán-görög határnál, ami Korfu olasz megszállásához vezetett, valamint a Ferenc Ferdinánd főherceg elleni 1914-es szarajevói merénylet is ezen események közé sorolható, ami „casus belli”-ként az első világháború kitöréséhez vezetett. A nemzetközi közösség látta, hogy egy-egy sikeres terrorcselekmény könnyen politikai válságot okozhat, mely akár súlyos háborúvá is terebélyesedhet, veszélyeztetve a világbékét.²⁸

A Népszövetség közgyűlése, hosszas előkészület után, 1937. november 16-án elfogadta a terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről szóló egyezményt, mely az azt aláíró, 24 állam felé előírta a terrorista cselekmények kriminalizálását, valamint tisztázták, hogy az

²⁷ Statútum, 53. cikk (2) bek. c) pont

²⁸ Ben Saul: The Legal Response of the League of Nations to Terrorism, (<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=024094113006079092069093086083000102099074018037042059108092066004025011107091106074121060123119021098114121090002092086104118027080071064004066001083117009092110059087060119023008093112115115085027120117028085091116087027096072123003118090090029124&EXT=pdf&INDEX=TRUE>) (2021.05.06) 1-2.

egyezményben foglaltak alapján mely cselekmények azok, melyek mind a súlyuk, mind a jellegükből fakadóan elvesztik a politikai jellegüket.²⁹

Az egyezmény elsőként igyekezett átfogóan definiálni a terrorizmus fogalmát. Ez több szempontból is nagy eredmény, mivel ahogyan már említettem, a terrorizmus elleni fellépés egyik jogi akadálya volt a definíció hiánya.³⁰ Egy egységes fogalom meghatározására addig több okból sem került sor.

Problémás egyrészt, hogy a terrorizmus számos megjelenési formát ölthet (pl. egyéni terrorizmus, államterrorizmus, stb.), ezért egy olyan fogalmat meghatározni, mely valamennyi megjelenési formáját felölelné, túl absztrakt lenne, mely a gyakorlati alkalmazás kárára válna. Újabb problémát okoz a terrorcselekmények bizonyos formáit egyes, a szervezett bűnözéshez köthető bűncselekményektől elhatárolni. Valamint maga a terrorizmus is nagyon könnyedén kelt negatív érzelmeket, így egy-egy cselekmény terrorcselekményként történő elkönnyvétele szükségszerűen tartalmazhatott szubjektív elemeket is, így erősen érdekorientált meghatározások alakultak ki (eleve problémát okoz, hogy például maguk a terroristák is magukat vagy szabadságharcosnak vagy ellenállónak vallják).³¹

A terrorizmus fogalmát az egyezmény 1. Cikkének (2) bekezdése definiálja, mely szerint terrorcselekmények: „olyan kriminális cselekmények, amelyek egy állam ellen irányulnak, és amelyek azt a célt követik, hogy meghatározott személyeket, emberek egy csoportját, vagy a nyilvánosságot megfélemlítsék.”³² A 2. Cikk kifejezetten nevesít egyes tényállásokat, melyek között kifejezetten államellenes cselekmények is szerepelnek, mint például az állami hivatalnokok elleni támadások, az „államfők” és családtagjaik, hozzátartozóik elleni támadás vagy a középületek lerombolása.³³ Ebben a megfogalmazásban az „államfők” a kormány tagját, politikai vagy közigazgatási intézmények tagjait, bírakat, hivatalnokokat, valamint a

²⁹ Ben Saul: Attempts to Define 'Terrorism' in International Law (<http://www.cicte.oas.org/olat/documents/defining%20terrorism%20in%20international%20law.pdf>) (2021.05.06) 63.

³⁰ Ben Saul i.m. 2.

³¹ Újvári Emese: A nemzetközi terrorizmus és a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem (<https://core.ac.uk/download/pdf/160913311.pdf>) (2021.05.13) 2.

³² Kardos Kapony Elizabeth: Fight Against Terrorism and Protecting Human Rights: Utopia or Challenge?, Budapest, Corvinus University of Budapest, 2012, 13.

³³ Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism (<https://www.wdl.org/en/item/11579/>) (2021.05.06)

politikai meggyőződésük miatt bizonyos magánszemélyeket (pl. politikai aktivisták, tudósok, szakszervezeti tagok) értünk.³⁴

Továbbá terrorcselekménynek minősül „minden olyan előre eltervezett, szándékos cselekmény, ami veszélyezteti a közösség tagjainak életét és testi épségét.”³⁵ Ez alatt olyan cselekményeket értünk, melyek a vízi, vasúti, légi és folyami közlekedés és kommunikáció, a közszolgáltatások ellen irányulnak és robbanó-, gyújtó eszközök segítségével, betegségek terjesztésével, az ivóvíz és az élelem megmérgezésével vagy egyéb, az emberi életet veszélyeztető közveszély okozásával érik el.³⁶

Érdekes álláspontra jutott az egyezmény a fegyveres erők tekintetében, ugyanis a fegyveres erők, polgárháború alatt elkövetett tetteit nem sorolták az egyezmény hatálya alá, ugyanakkor megjegyezték a terrorcselekmények és a polgárháború alatt elkövetett cselekmények között éles határt húzni nem igazán lehet. Ugyanakkor ez csak állami fegyveres erők tagjaira vonatkozik, lehetővé téve (az akkori nemzetközi emberjogi szabályok keretein belül), hogy a polgárháborúk el nem ismert, nem állami harcoló feleit és a nemzetközi konfliktusok jogtalanul harcoló harcosait terroristaként, bíróság elé állítsák.³⁷

Érdemes még megemlíteni az egyezmény 2. Cikk (4) bekezdését, mely büntetni rendelte az előzőekben felsorolt bűncselekmények kísérletét is.³⁸ Az egyezmény a részes államokra bízta az állam elleni összeesküvés, a sikeres felbujtás, a célzott és nyilvános uszítás, az (egyenes szándékú) részvétel és a terrorcselekmények tudatos támogatásának részletszabályainak kidolgozását.³⁹

Az egyezmény hátrányára írható, hogy csak a „nemzetközi” terrorizmust szabályozza, mivel az egyezményt kidolgozó államok görcsösen ragaszkodtak ahhoz, hogy az államhatáraikon belüli terrorcselekményeket saját maguk, a saját módszereikkel oldják meg és a nemzetközi jog pedig ne szóljon bele a saját, állami igazságszolgáltatási rendszerükbe. Maga az egyezmény soha nem lépett hatályba, részben a fokozódó nemzetközi helyzet, majd annak

³⁴ Ben Saul: The Legal Response of the League of Nations to Terrorism, 12.

³⁵ Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism (<https://dl.wdl.org/11579/service/11579.pdf>) (2021.04.14) Article 2 (3)

³⁶ Ben Saul: The Legal Response of the League of Nations to Terrorism, 12.

³⁷ Ben Saul i.m. 13.

³⁸ Convention (1937), Article 2 (4)

³⁹ Ben Saul i.m. 14.

következtében a második világháború kitörése, részben a szerződő államok fentebb említett magatartása miatt.⁴⁰

Azonban az egyezményben lefektetett alapok, főleg ami a terrorizmus fogalmi meghatározását illeti, még hosszú évtizedre meghatározták a nemzetközi közösség terrorizmushoz való viszonyát. A terrorizmus fogalmának meghatározására ezek után is tett kísérleteket a nemzetközi közösség, de hasonló problémákba ütköztek, mint az 1937-es egyezmény megalkotói. Mindazonáltal az 1937-es egyezmény terrorizmus fogalmának elemei jó kiindulási pontot adtak a későbbi kísérleteknek és a terrorizmus büntetőjogi tényállásának nemzeti szintű szabályozásának is.

Számos tényállást is nevesített az egyezmény, de a terrorizmus és az emberkereskedelem viszonyát egy cikk sem részletezte, mivel az emberkereskedelem és az emberrablások még nem voltak jellemzőek a különböző terrorista csoportokra.

4.2 A terrorizmus finanszírozásának megbüntetéséről szóló 1999-es egyezmény

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése 1999-ben fogadta el a terrorizmus finanszírozásának megbüntetéséről szóló egyezményét, mely sok évtizedes, sikertelen próbálkozás után egy nemzetközi viszonylatban is „használható” terrorizmus fogalmat alkotott meg. Ezen túlmenően, az egyezmény elsődleges célja a terrorista cselekmények finanszírozásának kriminalizálása volt.⁴¹

A terrorizmus fogalmának meghatározásánál az egyezmény kettős megközelítést használ:⁴² először is az 2. cikk 1. bekezdésének (a) pontja további kilenc, az egyezmény mellékletében megtalálható régebbi, az ENSZ által megalkotott egyezményekre utal, melyekben szereplő cselekmények terrorcselekményeknek minősülnek (pl. a légi járművek erőszakos hatalomba vétele/eltérítése, robbantásos terrorcselekmények, túszejtéssel kapcsolatos cselekmények).⁴³ Másodszor a 2. cikk (1) bekezdés (b) pontja megpróbál az előző pontban hivatkozott egyezményekre tekintettel egy többnyire mindent át fogó meghatározást adni. Ebben a megfogalmazásban terrorista cselekménynek minősül: „minden olyan cselekmény, amely a civilek halálára vagy súlyos testi sértés okozására irányul, vagy minden olyan személyre is

⁴⁰ Ben Saul i.m. 18 – 19.

⁴¹ Cassese i.m. 121-122.

⁴² Cassese i.m. 121.

⁴³ International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999) (https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/Int_Instruments_Prevention_and_Suppression_Int_Terrorism/Publication_-_English_-_08-25503_text.pdf) (2021.09.30) Article 1. (1) (a)

irányul, akik a fegyveres konfliktusok során nem vesznek részt tevékenyen a harcokban, ha ilyen a cselekmény célja, a természetére és körülményeire tekintettel, a lakosság megfélemlítése, vagy egy kormány vagy nemzetközi szervezet arra való kényszerítése, hogy tegyen vagy ne tegyen meg bizonyos cselekményt, cselekményeket.”⁴⁴

Az egyezmény a 2. cikk (1) bekezdésében továbbá meghatározza terrorista cselekmények finanszírozásának a fogalmát is, vagyis „ha egy személy bármilyen módon, közvetlen vagy közvetett, jogtalan vagy szándékos módon tőkét biztosít vagy gyűjt azzal a szándékkal vagy csak tudomása van arról, hogy ezt a tőkét részben vagy egészben terrorista cselekmények megvalósítására fogják felhasználni, terrorcselekmények támogatása miatt büntethető.”⁴⁵

Az egyezmény mindezen cselekményeket a részes államok rendvédelmi és igazságszolgáltatási szerveinek szoros együttműködésén keresztül kívánja elérni. A részes államoknak a 7. cikkben szereplő feltételeket teljesíteniük kell a 2. bekezdésben felsorolt cselekményekkel szembeni fellépés érdekében. Ennek alapján a részes államoknak a második bekezdésben felsorolt cselekmények esetén a nemzeti jogalkotáson keresztül úgy kell fellépni, hogy:

- azokat az ország területén belül büntessék
- azokat a cselekményeket, melyek az adott részes ország felségjelzéseivel lajstromozott légi vagy vízi járművén követtek el, és
- az adott cselekményt az állam állampolgára követte el.⁴⁶

A terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban a részes államoknak, a saját nemzeti szabályozásukkal összhangban, azonosítani kell és fel kell deríteni a kérdéses cselekményeket, valamint az érintettek számláját be kell fagyasztani és a már meglévő tőkeösszeget le kell foglalni.⁴⁷ A részes államok közti együttműködés terén pedig például nem hivatkozhatnak az együttműködés megtagadása során a banki titokra.⁴⁸

Az egyezmény elsőként próbált egy átfogó szabályozást hozni a terrorizmus finanszírozása terén, ami hatalmas eredmény a terrorizmus nemzetközi szabályozása terén. További eredménye, hogy a terrorizmus új fogalom meghatározása terén és az ezzel kapcsolatos szabályozások terén új sztenderdet állított fel. Igaz, ezt a fogalmat sem helyeselte a részes

⁴⁴ Convention (1999) Article 2. (1) (b)

⁴⁵ Convention (1999) Article 2. (1)

⁴⁶ Convention (1999) Article 7. (1)

⁴⁷ Convention (1999) Article 8. (1)

⁴⁸ Convention (1999) Article. 12. (2)

államok egy része, leginkább a más államokban tevékenykedő ellenálló mozgalmak támogatása terén (nem egy állam támogatott ilyen mozgalmakat), ami a terrorizmus finanszírozása terén is kifogás volt részükről. Továbbá, a dolgozatomhoz kapcsolódóan, ez az egyezmény sem ejt szót a terrorizmus és emberkereskedelem kapcsolatáról, holott ekkorra már lassan kialakulóban voltak azok a sztenderdek, melyek később a terrorista mozgalmakat, az emberkereskedelmen keresztül jelentős bevételekhez jutatták.

4.3 Az ENSZ BT 1269 (1999) határozata

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (továbbiakban: ENSZ BT) által elfogadott 1269. (1999) számú határozata a nemzetközi szervezet válasza a világban elszaporodó terrorcselekményekre. Ebben az ENSZ BT aggodalmát fejezi ki a világban növekvő nemzetközi terrorcselekmények száma miatt.⁴⁹

Az ENSZ alapokmányának 6. fejezete általi felhatalmazás alatt, a határozat a nemzetközi terrorizmus minden megnyilvánulását egyértelműen bűncselekményként és igazságtalan cselekményként ítéli el, tekintett nélkül az elkövetés körülményeire.⁵⁰

A határozat minden országot felszólít, hogy ültessék át a nemzeti jogukba minden olyan terrorizmus ellenes egyezmény rendelkezéseit, melynek a részesei, valamint sürgeti azokat az államokat, akik még nem tettek erre intézkedéseket, azok lehetőleg minél hamarabb cselekedjenek ez ügyben.⁵¹ Az ENSZ BT hangsúlyozta, hogy az ENSZ központi szerepet tölt be a terrorizmus elleni harc nemzetközi koordinációjában.⁵²

Minden országot sürget az alábbi intézkedések megtételére:

- közös együttműködés az államok részéről a terrorista cselekmények megelőzése és az elkövetők üldözése céljából
- minden lehetséges jogi eszközzel megelőzni és tiltani a terrorizmus finanszírozását
- büntető eljárás és kiadatás útján a menedék megtagadása azoktól akik terrorcselekményt követnek el
- megfelelő eljárási procedúrákon keresztül biztosítani, hogy a menedékkérők között nincsenek terroristák, mielőtt megadnák nekik a menekült státuszt

⁴⁹ United Nations Security Council Resolution 1269 (1999) (<https://digitallibrary.un.org/record/287509>) (2021.05.17)

⁵⁰ Resolution 1269 (1999) Article 1.

⁵¹ Resolution 1269 (1999) Article 2.

⁵² Resolution 1269 (1999) Article 3.

- a terrorizmus megelőzése érdekében információ csere és igazságügyi együttműködés.⁵³

Az ENSZ BT részéről ez volt az első alkalom, hogy általánosságban elítélte a terrorizmust, de 1937-es egyezményrel ellentétben nem tartalmazta a határozat a terrorizmus fogalmi meghatározását, de a szabályozás terén ahhoz hasonlóan általánosan fogalmaz. Az emberkereskedelemhez kapcsolódóan viszont, még itt sem találunk konkrét rendelkezést. Egyedül a terrorizmus finanszírozásának tilalmába lehetne beleilleszteni.

4.4 Az ENSZ BT 1373 (2001) határozata

Ez a határozat a 1269-es határozatban foglaltak megerősítésére szolgált, némiképpen tovább is lép rajtuk, mivel ebben kapja a leghangsúlyosabb szerepet a terrorizmus támogatásának a pönalizálása.⁵⁴

A határozat azonnali hatállyal felszólítja a szervezet tagjait, hogy szüntessék be a terroristák pénzügyi támogatását, fagyasszák be a terrorszervezetekhez köthető összes pénzügyi forrást (pl. alapítványok, jótékonyági szervezetek), terrorista gyanús személyeknek semmiképpen se nyújtsanak menedéket, valamint működjenek együtt a terroristák kézre kerítésében és az igazságszolgáltatás elé állításukban.⁵⁵

Továbbá, a határozat alapján felállításra került az ENSZ BT alá tartozó Terrorizmusellenes Bizottság (CTC), amelynek az ENSZ-tagállamok rendszeres jelentéseket küldenek a végrehajtott intézkedésekről, valamint maga a CTC is figyelemmel kíséri, hogy az államok betartják-e a rendelkezésekben foglaltakat.⁵⁶

Ez a határozat később még sok más ENSZ BT határozat alapjául szolgált, amelyek közül kettőt szeretnék kiemelni. Az ENSZ BT 1456 (2003) számú határozatát, amely egyrészt megerősíti az 1373-as határozatban foglaltakat, másrészt pótolja annak egy komolyabb hiányosságát, nevezetesen az emberi jogokkal kapcsolatos szempontokat.⁵⁷ Ennek alapján az államoknak biztosítaniuk kell, hogy a terrorizmus elleni küzdelem érdekében tett bármely intézkedés mellett be kell, hogy tartsák a nemzetközi jogi kötelezettségeiket, és ezeket az

⁵³ Resolution 1269 (1999) Article 4.

⁵⁴ United Nations Security Council Resolution 1373 (2001) (https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf) (2021.05.17)

⁵⁵ Péczeli Anna: Az ENSZ BT 1373. (2001) számú határozata (<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=VFJNXZ>) (2021.05.11)

⁵⁶ Resolution 1373. Article 6.

⁵⁷ United Nations Security Council's Resolutions 2001-2019 (https://www.un.org/sites/www.un.org.securitycouncil.ctc/files/unscr_infographic.pdf) (2021.06.03)

intézkedéseket a nemzetközi joggal, különösen a nemzetközi emberi jogokkal, menekült joggal és humanitárius jogokkal összhangban kell alkalmazniuk.⁵⁸

A másik az ENSZ BT 1566 (2004) számú határozata, melyben az 1373-as határozat egy másik hiányosságát pótolja, nevezetesen meghatározza, hogy az ENSZ BT mit ért terrorcselekmények alatt. Ez alapján terrorcselekménynek minősülnek: olyan bűncselekmények, melyek a civilek ellen, halált vagy súlyos testi sértést okozó cselekmények; a túszejtés, mely célja a lakosságban vagy személyek egy meghatározott csoportjában való félelemkeltés; a lakosság megfélemlítése vagy arra kényszeríteni egy államot vagy nemzetközi szervezetet, hogy tegyen, vagy ne tegyen meg valamilyen cselekményt.⁵⁹ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ez nem a terrorizmus fogalmi meghatározása.

Az eddig felsorolt határozatok közül ebben a leghangsúlyosabb a terroristák támogatásának, különösen a pénzügyi támogatásának a megnehezítése. Ez az ENSZ határozat, illetve az erre hivatkozó nemzeti jogszabályok (elsődlegesen az amerikai Patriot's Act), ami először a drogsempészet, majd az emberkereskedelem üzésére viszi rá a terroristákat.

5. A terrorizmus típusai

Az előző fejezetben már említésre került, hogy a terrorizmus fogalmát azért nehéz meghatározni, mivel a terrorcselekmények a különböző motivációkból elkövetett eltérő tényállású cselekmények széles körét ölelik fel, melyek során számos érdek és cél ütközik egymással.⁶⁰ Emiatt terrorizmusnak nincs általánosan elfogadott tipológiája sem, így a különböző terrorszervezeteket több szempont alapján is be lehet sorolni egyik vagy másik csoportba.

Egyik módszer a tipizálásra, hogy az adott cselekményt az állam vagy egy magánszemély követi-e el.⁶¹ Ha az állam követi el, akkor államterrorizmusról beszélünk, mely esetén a terroristák állami eszközöket vetnek be a társadalom ellen (ide sorolható pl. a nemzeti szocialista uralom Németországban). Magánszemélyek esetén már jóval szerteágazóbb

⁵⁸ United Nations Security Council Resolution 1456 (2003) ([https://www.undocs.org/S/RES/1456%20\(2003\)](https://www.undocs.org/S/RES/1456%20(2003))) (2021.06.03) Article 6.

⁵⁹ United Nations Security Council Resolution 1566 (2004) (<https://www.un.org/ruleoflaw/files/n0454282.pdf>) (2021.06.03) Article 3.

⁶⁰ Újvári i.m., 4.

⁶¹ Gesztei László: A terrorizmus elleni küzdelem egyes jogi kérdései (<https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/gesztei-laszlo/gesztei-laszlo-muhelyvita-ertekezes.pdf>) 13.

csoportról beszélhetünk, mivel idesorolhatóak a politikai/ideológiai- (pl. a lenini terror), etnikai (főleg széparatista mozgalmak, mint pl. az észak-ír IRA) és vallási (Pl. Al-Kaida) alapon szerveződő terror szervezeteket.⁶²

Az elkövetők céljai, motivációi alapján történő megkülönböztetés egy következő tipizálási lehetőség, mely törekvéseik vagy bizonyos körülmények fennállás esetén keveredhetnek. Ide tartozik:⁶³

- Politikai terrorizmus: az éppen fennálló hatalmi rend ellen irányuló erőszakos cselekmények, melyeket az állam határain belül fejtenek ki. Céljuk a fennálló hatalmi rend megváltoztatása, gyakran széparatista mozgalmak sorolhatóak ide (pl. a csecsen széparatisták).⁶⁴
- Ideológiai terrorizmus: ebben az esetben a terroristák célja a társadalom destabilizálása, valamint a hatalomátvétel, politikai előnyök szerzése végett.⁶⁵ Ezen belül lehetnek szélsőbaloldali (főként a kommunista ideológia köré szerveződő csoportok, pl. Vörös Hadsereg Frakció) és szélsőjobboldali (általánosságban jellemző a sovinizmus és a fajgyűlölet, pl. a Ku Klux Klán)⁶⁶
- Vallási fanatizmuson alapuló terrorizmus: általában elnyomott vagy elnyomottnak érzett vallásuk védelmében, vagy a vallásukból levezetett vagy levezetettnek vélt politikai küldetéstudatból harcolnak más vallásúakkal szemben (pl. Al-Kaida). Esetükben gyakori az öngyilkos merényletek alkalmazása is.⁶⁷
- Etnikai, faji alapú terrorizmus: egy nemzeti kisebbség politikai vagy területi függetlenségére törekszik (pl. az IRA). Magukat szabadságharcosnak, börtönbe került bajtársaikat hadifogolynak, elesett harcostársaikat pedig mártírként kezelik.⁶⁸
- Állami terrorizmus: az adott terrorista szervezet valamely állam tudtával, engedélyével, segítségével vagy annak megbízásából követ el merényleteket. Az állam által veszélyesnek tartott személyek, csoportok megsemmisítésével, más államok

⁶² Újvári i.m. 5.

⁶³ Gesztei i.m. 13.

⁶⁴ Újvári i.m. 5.

⁶⁵ Kancsal Kitti: A terrorizmus egykor és ma – avagy a büntetőjog eszközei a terrorizmus elleni harcban (<https://ujbtk.hu/dr-kancsal-kitti-terrorizmus-egykor-es-ma-avagy-a-buntetojog-eszkozei-a-terrorizmus-elleni-harcban/>) (2021.05.20)

⁶⁶ Kancsal i.m.

⁶⁷ Tóth Dávid: A terrorizmus típusi és a kiberterrorizmus (https://www.academia.edu/38994061/A_terrorizmus_t%C3%ADpusai_%C3%A9s_a_kiberterrorizmus) (2021.05.19) 290.

⁶⁸ Tóth i.m. u.o.

destabilizálásával vagy az ottani hatalmi viszonyok megváltoztatásával kívánják elérni a céljukat (pl. Iránt már vádolták állami terrorizmussal).⁶⁹

- Egyéni terrorizmus vagy a „a kiválasztottak terrorizmusa”: a terrorizmus ritkábban, máig előforduló olyan változata, amikor egy magányos, fanatikus ember előre kitervelten, magas intelligenciával, szisztematikus, küldetéstudattal követ el merényletet (pl. Andreas Breivik 2011-es merénylete).⁷⁰

Egy újabb csoportosítás az elkövetés eszközei szerint csoportosítja a terrorizmust:

- Államterrorizmus (State Terrorism): állami eszközök felhasználásával alkalmaznak terrort a lakossággal szemben. Ide tartozik a 20. századi vörös terror vagy a nemzeti szocialista diktatúra Németországban.⁷¹
- Biológiai terrorizmus (Bioterrorism): a terroristák toxikus vagy biológiai fegyvereket vetnek be a civil lakosság ellen, politikai vagy egyéb indokból. Biológiai fegyverek lehetnek vírusok, baktériumok vagy egyéb toxikus fegyverek. Erre példa a 2001-es anthrax támadás az USA-ban.⁷²
- Kiberterrorizmus (Cyberterrorism): a terrorizmus kifejezetten új formája, ami a kiberhadviselés eszközeit használja fel.⁷³
- Ökoterrorizmus (Ecoterrorism): a terrorizmus szintén új formája, mely során terroristák a környezet védelme érdekében követnek el erőszakot. Ez irányulhat cégek, gyárak, illetve bármely személy ellen, aki szerintük árt a környezetnek.⁷⁴
- Nukleáris terrorizmus (Nuclearterrorism): a terroristák a nukleáris anyagokban rejlő veszélyt használják fel fegyverként. Ide sorolható a nukleáris létesítmények (pl. atomerőmű) megtámadása vagy nukleáris fegyverek készítése, vétele is.⁷⁵
- Narkoterrorizmus (Narcoterrorism): itt drogkereskedő szervezetek alkalmaznak erőszakot az állammal szemben. Erre a legjobb példa a Kolumbia Forradalmi Fegyveres Erői (FARC) nevű szervezet, ami drogkereskedelemből finanszírozza a harcát a kolumbiai hadsereggel szemben.⁷⁶
-

⁶⁹ Kancsal i.m.

⁷⁰ Tóth i.m. 291.

⁷¹ Tóth i.m. 290.

⁷² Tóth i. m. 290-291.

⁷³ Tóth i.m. 291.

⁷⁴ Tóth i.m. u. o.

⁷⁵ Tóth i.m. u. o.

⁷⁶ Tóth i.m. u. o.

6. A terrorizmus generációi

A terrorizmus jelensége jelentős változásokon ment keresztül az idők folyamán. Ehhez igazodva a terrorizmus több generációját is megkülönböztetjük egymástól:⁷⁷

- Első generáció: okait, céljait, hatásait és tevékenységi területét nézve az első a terrorizmus első generációja regionálisan korlátozott volt, valamint többnyire területi igények vagy autonómiai törekvések képezték a főbb céljaikat. A XIX. és a XX. század folyamán a terrorcselekmények jelentős részét az első generáció követte el (pl. a már említett, I. Sándor jugoszláv király elleni merénylet).⁷⁸
- Második generáció: globális eszközök kerülnek bevetésre (legfőképpen gépeltérítések), a világ nyilvánosságának elérésére, de az okok mögött még mindig regionális törekvések húzódnak meg, nagy az átfedés az első generációval (pl. az 1976-os Entebbei gépeltérítés).⁷⁹
- Harmadik generáció: a terrorizmus globálissá válása, a „világterrorizmus” kezdete, mely a világ megváltoztatására törekszik. Ezen generáció terroristái, ha helyi konfliktusokban is vesznek részt, ezeket inkább távolabbi, politikai céljaik megvalósításnak érdekében, ugródeszkaként használják fel. Főbb sajátosságai:
 - a támadások háborúra emlékeztető jellege
 - terrorista tevékenység globális mérete
 - mind az elkövetők, mind a háttérben lévő szereplők erősen vallásos-fundamentalista nézeteket vallanak
 - jelentős anyagi eszközök állnak a rendelkezésükre.⁸⁰

7. A radikális iszlamizmus fejlődése a 20. század folyamán

A radikális iszlamizmus egy, a 20. századi Közel-Kelet elején kialakult muszlim ideológia, mely a modern nyugati (elsődlegesen a marxista és a nacionalista) eszmék reakciójaként, főként azok eszköztárát felhasználva értelmezi a politikai valóságot és igyekszik kialakítani az ideálisnak gondolt iszlám megvalósításának stratégiáját.⁸¹ Az ideológia főbb jellemzői

⁷⁷ Újvári i m. 8.

⁷⁸ Újvári i.m. 9.

⁷⁹ Újvári i.m. u.o.

⁸⁰ Újvári i.m. u.o.

⁸¹ Besenyő János – Prantnek Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0, Budapest, Kossuth Kiadó, 2016, 101.

szerepelnek a különféle iszlamista csoportok retorikájában még akkor is, ha a prioritások terén lehet is találni eltéréseket. Ezen jellemzők az alábbiak:

- Azt hangsúlyozzák, hogy a Nyugat leigázta és megalázta a muszlim világot, valamint ezt a Nyugat hogyan hajtotta végre.
- A különböző világpolitikai eseményeket a gyarmatosítás ma is zajló folyamatként értelmezik.
- Elutasítják a modern államhatárok törvényességét,
- Gondolkodásukat befolyásolják az összeesküvés-elméletek (a világ, különösképpen a nyugati hatalmak összeesküdtek az iszlámmal szemben, mivel az egy magasabb értéket képvisel).
- Az iszlám reneszánszát csak a kalifátus, mint kormányzati forma keretein belül lehet elképzelni.
- Ezen ideológiát vallók meggyőződése, hogy az iszlám világ ideáljának megfelelő politikai rend Mohamed próféta és követőinek időszakában létezett (itt van eltérés az iszlám síita és szunnita irányzata között).
- Az iszlám, mint identitás minden más meggyőződés felett áll (különösen a nemzeti identitás és az állampolgári jogállás terén, melyek a kalifátus helyreállításának útjában állnak).
- Csakis a saría alapú ítélkezés az elfogadható.
- A status quo minden nemű formájának elutasítása, forradalmi beállítottság.
- Vannak olyan „kiválasztott” személyek, akik a történelem menetét irányítják és a „kollektív akarat” képviselői, kiknek egyszerre joga és kötelessége ennek az egyetemes akaratnak érvényt szerezni.
- Végző cél, a kalifátus helyreállítása.⁸²

A radikális iszlamizmus fejlődésében fontos szerepet játszott a Muszlim Testvériség 1928-as megalakulása, mely az iszlám világ társadalmi-politikai rendszerét, az iszlám alapelvei szerinti megreformálását tűzte ki céljául, valamint a szunniták szalafista irányzata (mely irányzat áthatotta a Testvériséget), ami Mohamed próféta követőinek első három generációját tartja iránymutatónak társadalmi és vallási kérdésekben.⁸³

⁸² Abdullah Hammidaddin: From Hassan al-Banna to ISIS, not 'rom Calvin to Caliphate' (<https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2015/06/13/From-Hassan-al-Banna-to-ISIS-not-From-Calvin-to-Caliphate->) (2021.09.01)

⁸³ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel: i.m. 101 -103.

A szalafisták meggyőződése, hogy az iszlámot meg kell tisztítani mindentől, ami nem illeszkedik Mohamed próféta vagy a közvetlen követőinek gyakorlatával. A Korán értelmezését csak és kizárólag annak hagyományos, szó szerinti formájában fogadják el (szalafitának hívjuk azokat, akik a Korán szószerinti értelmezését fogadják, innen ered a mozgalom neve is).⁸⁴

Az 1960-as években kialakul a szalafizmus harcos, dzsihadista irányzata a Muszlim Testvériség keretei között. A harcos jelzőt az irányzat annak forradalmi programja miatt kapta. Ennek az a lényege, hogy azon muszlim államokban, ahol a világi vezetők a saría ítélezést (részben vagy egészben) figyelmen kívül hagyva a világi törvények útján kormányoznak, elvesztik a legitimitásukat, mivel a világi törvényeket az isteni törvényeket jelképező saría elé helyezik. Így a szemükben a szekuláris vezetők nem többek az iszlám vallás hitehagyott, hitetlen és korrupt árulóinál, akik ellen minden igaz hithű muszlimnak kötelessége lázadni, erőszakkal eltávolítani a hatalomból. A világi vezetőkön a muszlim világ jelenlegi vezetőit értik, akik ellen dzsihadot hirdetnek az iszlám világ megtisztítása, majd az ideális iszlám állam megteremtése, végül pedig a teljes muszlim közösség egyesítése céljából.⁸⁵

Mind az Al-Kaida, mind az Iszlám Állam vezető teológusai és ideológia vezetői a szalafizmus dzsihadista szárnyát képviselték, ami alapvetően befolyásolta a két szervezet mentalitását.⁸⁶

8. Változások 9/11 után

A 2001. szeptember 11-én történt terrortámadások új fejezetet nyitottak a terrorizmus és a terrorizmus elleni harc történetében, mivel már ezelőtt is voltak szörnyűséges terrorcselekmények, de olyan kegyetlen, pusztító és sok áldozatot követelő merényletet, mint amelyet az Al-Kaida ekkor végrehajtott, sem ezelőtt, sem azóta nem követtek el terroristák⁸⁷

A terrortámadás gyors nemzetközi választ hozott maga után mind az ENSZ, mind az Amerikai Egyesült Államok (továbbiakban: USA) részéről. Előbbi részéről a Biztonsági Tanács több meghatározó határozatot is hozott (pl. a már említett 1373-as számú határozat), melyekkel a nemzetközi közösség elkötelezte magát a nemzetközi béke és biztonság

⁸⁴ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel: i.m. 103 -105.

⁸⁵ Cole Bunzel: From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State (<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State-1.pdf>) (2021.09.04) 7 - 11.

⁸⁶ Bunzel i.m. 7.

⁸⁷ Rada Mátyás – Vajda Viktor: A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája (https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_01_A_terrorizmus_elleni_kezd.pdf) (2021.04.09) 153.

fenntartása és megvédése, a terrorizmus elleni harc és a terrorizmus finanszírozásának megelőzése mellett.⁸⁸

Az USA a terrortámadások hatására meghirdette a terrorizmus elleni háborút (ami 2013. május 23-án hivatalosan véget ért, de a gyakorlatban a mai napig tart).⁸⁹ Ennek keretein belül 2001 októberében a Kongresszus elfogadta a Patriot's Act-et, mely a terrorizmus megfékezése érdekében hozott prevenciós intézkedés sorozat számos nemzetközi jogi tárgyú intézkedéssel (pl. a terrorizmus valamennyi formája elleni harcot az ENSZ BT 1968. (2001) határozatából vezeti le a törvény).⁹⁰

A terrorizmus elleni háború meghirdetésével a Bush-kormányzat a NATO-t is hadba hívta. A washington-i szerződés V. cikkére hivatkozva, mely kimondta, hogy a szövetség valamely tagja ellen intézett támadást a többi állam a saját maga ellen intézett támadásnak tekinti. Afganisztán ellen pedig kollektív védelemre hivatkoznak.⁹¹ Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a hivatkozott cikk arra utal, hogy ha másik állam támadja meg a szövetség egyik tagját, akkor kell azt a többi államnak saját maga ellen irányuló támadásnak tekinteni, itt viszont egy terrorszervezet támadásáról van szó. Továbbá pont emiatt az önvédelemhez való jog alkalmazása is problémás. Így a 9/11-es terrortámadásokat megpróbálták kiterjesztet értelmezéssel az afgán tálib rezsim közvetett támadásának értelmezni, aki az általa támogatott Al-Kaidán keresztül követte el a támadást, továbbá Afganisztán nem szüntette be az Al-Kaida támogatását és nem adta ki Oszáma bin Ládent, így agressziót valósított meg, ami alapot adhat az USA-nak az önvédelemhez való jog gyakorlására.⁹²

A törvény korlátozta az amerikai állampolgárok jogait, fokozta kormányzati megfigyelést és egy sor új pénzügyi és banki szabályt vezetett be annak érdekében, hogy megnehezítse a bűncselekményekből származó bevételek nemzetközi áramlását és az amerikai dollárban történő pénzmosást.⁹³

A Patriot's Act és a 1373-as határozat szűkítette és megnehezítette a terrorista szervezetek, főként az Al-Kaida számára bevételi lehetőségeket, de nem lehetetlenítette el, csupán új bevételi forrásokat kellett keresni. A Patriot's Act ugyan elsődlegesen a terrorizmus

⁸⁸ Rada – Vajda i.m. 154 -155.

⁸⁹ Gesztei i.m. 26.

⁹⁰ Rada - Vajda i.m. 156.

⁹¹ Rada – Vajda i.m. 150.

⁹² Újvári i. m. 22.

⁹³ Loretta Napoleoni: Emberkereskedők – Hogyan tették a dzsihadisták és az Iszlám Állam milliárdos üzletté at emberrablást és az emberkereskedelmet, Budapest, HVG Kiadó, 2017, 26.

finanszírozásának megnehezítésére irányult, de a szervezett bűnözés bevételi forrásait is érintette. A kolumbiai drogkartellek ugyanis amerikai dollárban mosták tisztára a kábítószer kereskedeleméből származó profitot, valamint az így szerzett pénz országok közötti mozgását is az USA-n keresztül bonyolították le. A törvény viszont mindezt megnehezítette a kartelek számára. Emiatt új csempészútvonalakat és módszereket kerestek a profit tisztára mosására.⁹⁴

A választásuk Nyugat-Afrikára és a Száhel övezetre esett, amelyeken keresztül Európába csempészték a drogot, valamint a dollárban való tisztára mosás alternatívájának megtalálták az eurót. Európában ekkor még nem voltak a Patriot's Acthez hasonló jogszabályok, így tevékenységüknek alig volt akadálya.⁹⁵

Mindebben partnerre leltek a nyugat-afrikai terrorszervezetekben, legfőképpen az Al-Kaida helyi szárnyában, az Al-Kaida az Iszlám Maghrebben (AQIM) elnevezésű terrorszervezetben. Az így kialakított, kifinomult módszerek felhasználásával csak idő kérdése volt, hogy a gyenge állami hatalommal bíró területen, ahol a drogcsempészet vált szinte a térség elsőszámú gazdasági tevékenységévé, terroristák új, kiegészítő bevételi tevékenység után nézzenek, amit az emberkereskedelemben találtak meg.⁹⁶

9. Az Al-Kaida és fontosabb fiókszervezetei

Tekintettel arra, hogy mind az emberkereskedelem, mind emberrablás terén kialakított módszerek terén mintául szolgált az Iszlám Állam, valamint maga az ISIS is az Al-Kaida iraki fiókszervezetéből alakult ki, fontosnak tartom, hogy röviden foglalkozzak az Al-Kaidával és két kisebb fiók szervezetével, az AQIM-mal és az Al-Shabaab-bal.

9.1 Az Al-Kaida rövid története

Az Oszáma bin Ládén által, 1988-ban létrehozott terrorszervezet egymagában (az általa inspirált csoportokkal együtt) képviseli a dzsihadizmus „második hullámát”. Ez azt jelenti, hogy az Al-Kaida („bázis”) elvetette a dzsihadista csoportok „nemzeti” jellegét, ideológiailag kijelenti, hogy az egyetlen legitim dzsihád az egész muszlim közösség (umma) érdekeiért harcol.⁹⁷

⁹⁴ Napoleoni i.m. 26-27.

⁹⁵ Napoleoni i.m. u.o.

⁹⁶ Napoleoni i.m. u.o.

⁹⁷ Arany Anett – N. Rózsa Erzsébet – Szalai Máté: Az Iszlám állam kalifátusa – Az átalakuló Közel-Kelet, Budapest, Osiris Kiadó – Külügyi- és Külgazdasági Intézet, 2016, 145.

A szervezet vallási-fundamentalista jellegéből következnek a szervezet céljai is, vagyis a hitetlenek, pontosabban a keresztények és a zsidók, a nyugati- civilizáció, különösen az USA és Izrael megsemmisítése, mivel meggyőződésük szerint céljuk a muszlimok és a muzulmán vallás teljes eltörlése.⁹⁸ Távolabbi célkitűzésük a hitetlenek dzsihád útján történő megsemmisítése után a világ muszlimjainak egyesítése egy nagy kalifátus alatt.⁹⁹ Tevékenységét az afganisztáni „hátszágából” vezényli.

Az Al-Kaida a terrorizmus típusain belül a vallási-fundamentalizmuson alapuló terrorszervezetek csoportjába illeszthető be, a fentebb említett célok miatt a terrorizmus harmadik generációjához tartozik.

Az Al-Kaida népszerűsége a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás után ugrásszerűen megnőtt a radikális muszlimok körében, amit a szervezet hálózatának gyors kiterjesztésére és növelésére használt el. Az így kialakuló hálózathoz kötődő csoportok és a magszervezet¹⁰⁰ között lévő kapcsolat, változó minőségű és mélységű, leginkább decentralizált volt. Hivatalosan együttműködött a magszervezettel az algériai központú AQIM (Al-Kaida az Iszlám Maghrebben) és a szomáliai Al-Sabab. Ezek a csoportok a magszervezettel szemben elég nagy függetlenséggel rendelkeztek, ami a 2010-es évekre a szervezet válságához vezetett, mivel ekkorra a központi szervezetnek szinte már semmi befolyása nem volt a fiókszervezeteire. Bin Ládén a szervezet megreformálását tervezte, de 2011. május 23-ai halálával erre már nem került sor. Bin Ládén halálával a szervezet végérvényesen meggyengült, mely utat nyitott az Iszlám Állam által képviselt dzsihadista „harmadik hullámnak”.¹⁰¹

9.2 Az AQIM

Az AQIM elnevezésű terrorista szervezetet algériai dzsihadisták hozták létre 2003-ban. A Nyugat-Afrikán áthaladó drogcsempészet mellett a külföldi állampolgárok elfogása, és váltságdíj fejében történő elengedése volt a legnagyobb bevételi forrása (2003 és 2011 között csak az emberrablásokból 165 millió dolláros bevételre tett szert a szervezet).¹⁰²

⁹⁸ Újvári i.m. 10-11.

⁹⁹ Az Al-Queda – Nemzetközi terrorszervezetek (<https://hu.history-hub.com/al-qaeda-nemzetkozi-terror-szervezetek>) (2021.03.11)

¹⁰⁰ A magszervezet az adott terrorszervezet központi része, amely meghatározott földrajzi központtal rendelkezik (Al-Kaida – Afganisztán; ISIS – Irak és Szíria), valamint az ez által alkalmazott szervezeti-ideológiai rendszer mintául szolgál a magszervezeten keresztül irányított más csoportoknak (a hálózatnak) is.

¹⁰¹ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 147-154.

¹⁰² Napoleoni i.m. 33-35.

Ehhez a szervezethez kapcsolódik a külföldiek elrablása terén kialakított ún. AQIM-protokoll. Ezen belül az emberrablásokat a központi hatalom nélküli területeken, vagyis részben vagy egészben működésképtelen államokban követik el. A siker végső kulcsa azonban a szigorú munkamegosztás és a szervezeten belüli, szintén szigorú fegyelem jelentette. A túszoikat a szervezet alacsony rangú tagjai rabolják el, akik mindenben csak és kizárólag a feljebbvalóik utasítása szerint cselekednek. Ezután a táborokban egy még náluk is képzetlenebb csoportot bíznak meg a túszoik őrzésével. A váltságdíjjal kapcsolatos tárgyalásokat a szervezet legmagasabb rangú tagjai végezték, akik az átlagos örökhöz képest intelligens, képzett és több nyelven beszélő tisztek voltak.¹⁰³

Az AQIM tevékenysége az ún. bűnöző dzsihád megjelenéséhez is vezetett. Eredeti, politikai céljaik egyre inkább háttérbe szorulásával a dzsihadista szervezeteken belül előtérbe kerül a bűnözői tevékenység és az ebből származó profit elérése. A szervezet zömét Nyugat-Afrika legszegényebb régióiból származók képezik, akik számára a különböző eszmék inkább csak ürügyet szolgáltatnak a bűnözői életmód folytatására.¹⁰⁴

Az AQIM által kifejlesztett emberrablási protokoll a későbbiekben fontos mintaként szolgált a terrrorszervezetek, legfőképpen az Iszlám Állam számára.

9.3 Az Al-Shabaab

Az Al-Shabaab („fiatalok pártja”) elnevezésű terrrorszervezetet 2004-ben jött létre több, szomáliai iszlamista milícia egyesüléséből, ami 2006-óta az Al-Kaida fiókszervezeteként működik Szomália, Kenya és Jemen térségében.¹⁰⁵

A térség, különösen Szomália helyzete nagyban hasonlít a Száhel-övezethez, vagyis a terroristák egy központi hatalom nélküli, működésképtelen területen végzik tevékenységük jelentős részét. Az Al-Shabaab elsődleges bevételi forrását a szomáliai partok menti kalózkodás képezte, az elfoglalt hajók legénységéért, az azon szállított rakományért és a magáért a hajóért követelt váltságdíjakból pedig jelentős bevételhez jutottak. Az afrikai kalózkodással szembeni 2008-as és 2009-es nemzetközi fellépések után viszont egyre inkább az emberrablásokból és az embercsempészetből származó bevételek jelentették a szervezet legfőbb jövedelem forrását.¹⁰⁶

¹⁰³ Napoleoni i.m. 35-39.

¹⁰⁴ Napoleoni i.m. 57.

¹⁰⁵ Al-Shabaab, Somali Military Group (<https://www.britannica.com/topic/al-Shabaab>) (2021.06.28)

¹⁰⁶ Napoleoni i.m. 85-88.

Az emberrablások terén elsősorban a külföldi állampolgárokra vadásztak, akikért szinte biztosan megkapták a követelt váltságdíjat. Ezzel kapcsolatban az AQIM által kidolgozott módszereket alkalmazták, néhol azt továbbfejlesztve. Például a túsokkal sokkal rosszabbul bántak, mint az AQIM-os megfelelőik. Igyekeztek őket még az emberi mivoltuktól is megfosztani, hogy nyomást gyakoroljanak a tárgyalás során az érintett/érintettek család tagjaira és/vagy az adott államra, hogy minél hamarabb fizessék meg a váltságdíjat.¹⁰⁷

Egy másik újdonság, hogy a külföldön élő szómáliai diaszpórákat is bevonták a folyamatba oly módon, hogy információkat szivárogtattak ki az adott ország médiájának, így a közvéleményt is felhasználva, hogy minél előbb fizessenek, sőt ezek után az emberrablók a követelés összegét is gyakran felemelték, hiszen a közvélemény nyomására az adott állam az eredeténél akár jóval magasabb váltságdíjat is hajlandó kifizetni.¹⁰⁸

10. Az arab tavasz előzményei

A 2011. január elején kirobbant tiltakozási majd forradalmi hullám hatalmas felfordulást okozott az arab világban, azon belül többek között Szíriában és Irakban. Az előbb említett országok területén alakult ki az Iszlám Állam, ami a polgárháborús helyzetből kialakuló hatalmi ürt kihasználva óriási területeket szerzett meg. A két állam, és összességében a térség kaotikus helyzete mély történeti, etnikai és főképpen vallási konfliktusok sorából eredeztethető, mely később az Iszlám Állam megalakulásához vezetett.

10.1 Szíria és Irak megosztottságának történeti előzményei

1918-ban megszűnt a térségnek védőernyőt biztosító Oszmán Birodalom. A közel-keletet újra osztó, 1916-os Sykes-Picot-egyezmény, valamint az 1920-as sèvres-i béke brit és francia mandatárius hatalom alatt alakítottak ki az egykori oszmán vilajetek helyén több, etnikailag és vallásilag kevert, egymástól nehezen elkülöníthető csoportokkal teletűzdelt, történelmi összetartozás nélküli „nemzet államot”.¹⁰⁹

A két világháború közötti időszakban megerősödött az arab nacionalizmus, mely évtizedekre a térség meghatározó eszmei irányzatává vált. A brit és francia hatalommal szembeni politikai

¹⁰⁷ Napoleoni i.m. 88-93.

¹⁰⁸ Napoleoni i.m. 98-101.

¹⁰⁹ Arany – N. Rózsa – Szalai: i. m. 61-66.

küzdelem hatására, a második világháború után sorra váltak függetlenné a Közel-Kelet arab államai.¹¹⁰

A függetlenné válás után nem sokkal ezekben az államokban, a forradalmi, nacionalista eszmék égisze alatt, forradalmak/puccsok útján kicserélődött a vezető réteg és diktatúrák jöttek létre. Az így létrejövő, névleges demokráciák az óriásira duzzasztott állami bürokrácián és a hadseregen keresztül az egész ország területén kontrollt gyakoroltak, névlegessé téve az alapvető állami intézményeket (mint pl. az alkotmányt, a szabad választásokat, a törvényhozást, a végrehajtó hatalmat, az igazságszolgáltatást és a demokratikus ellenzéket).¹¹¹ Ezzel a céljuk az állami erőszakszervezetek megerősítése, lakosság depolitizálása, a „nemzeti dicsőség” elérése és a társadalom ellenőrzése volt.¹¹²

Mind Szíria, mind Irak a fentiekben említett utat járta be. A 2000-es évek elejére más-más okokból, de mind a két állam meggyengült, gazdasági és politikai értelemben is, teret engedve a fennálló hatalommal szembeni politikai erőknél és a szélsőséges iszlamista mozgalmaknak. A válságot vallási feszültségek és külső beavatkozások is tetézték.¹¹³

Az évezredek szunnita-sííta szembenállás kiújulása is ekkor következett be. Szíriában 1970-es évek óta hatalmon lévő sííta Asszad család uralma az ország szunnita lakosságát egyre inkább terhesen kezdte érinteni, mivel egyrésztől őket kezdték el okolni az ország gazdasági problémái miatt, másrésztől a radikális szunniták nem nézték jó szemmel, hogy a sííta kisebbség uralkodik felettük.¹¹⁴ Irak esetében fordított volt a helyzet, mivel ott szunnita kisebbség kormányzott a lakosság 70%-át kitevő sííta többség felett. Szaddám Huszein 2003-as bukása után az USA vezette koalíció a sííta kormányt helyezte Irak élére, ami teljesen kiszorította a szunnitákat a hatalomból. A vallási feszültségek pedig polgárháborúhoz vezettek az Iraki síiták és a megszálló koalíció erőivel szemben, teret engedve a dzsihadisták tevékenységének.¹¹⁵

¹¹⁰ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 66-69.

¹¹¹ Rainer Hermann: Az Iszlám Állam – A világi állam kudarca az arab világban, Budapest, Akadémia Kiadó, 2015, 27.

¹¹² Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 72.

¹¹³ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 80-84.

¹¹⁴ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 67-68.

¹¹⁵ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 69-70, 80-85.

10.2 Az arab tavasz

2011 januárjában, Tunéziából indulva tüntetés hullámok söpörtek végig az arab világban. A tüntetők célja a demokratikus berendezés megvalósítás és egy új társadalmi szerződés megkötése volt az állam és polgárai között, végső soron pedig az egész arab világ megreformálását tűzték ki célul.¹¹⁶

A forradalmi hangulat azonban néhány hónap alatt alábbhagyott. A államok többsége autoriter eszközök felhasználásával elfojtották a tüntetéseket. A tüntetés/forradalmi hullám alatt a tüntetők ugyan demokratikus változásokat tűztek ki célul, de túlnyomó többségben nem értek el változásokat, sőt Líbiában és Szíriában polgárháborúhoz vezettek az események. A káoszba merülő arab államokban pedig egyre inkább átvették az irányítást a dzsihadisták, Szíria esetében az Iszlám Állam.¹¹⁷

11. Az Iszlám Állam

Az Iszlám Állam elődjét 1999-ben alapította Abu Bakír Al-Zarkávi. A szervezet 2003-ban az Al-Kaida iraki szárnyaként tevékenykedett tovább, egészen Al-Zarkávi 2006-os haláláig, ami után 2010-ig a szervezet „tetszhalott” állapotba került. 2010-ben a szervezet Iraki Iszlám Állam néven született újjá Abu Bakr Al-Bagdádi vezetése alatt, mely 2014-ben egyesült a szíriai Al-Nuszra Fronttal, létrehozva az Iraki és Szíriai Iszlám Államot (ISIS).¹¹⁸

Az Iszlám Állam a dzsihadizmus „harmadik hullámát” képviseli. Sok szempontból lemásolta az Al-Kaida jellemzőit, de annak szervezeti felépítésén változtatott. A közvetlen irányítása alatt lévő területeken hirearchikus felépítésben irányítja a csapatait, nemzetközi szinten viszont sokkal szabadabban működnek az ISIS-nak hűséget fogadó terrorista csoportok, de azok tevékenységébe nagyobb beleszólása van a magszervezetnek, mint az Al-Kaida esetében.¹¹⁹

Az Al-Kaidához hasonlóan az ISIS is vallási-fundamentalista alapokra épül, célja a muszlim közösség egy kalifátus alá szervezése, egy az iszlám alapelvein nyugvó kormányzási rendszer kiépítése és a hitetlenek kiirtása. Az Al-Kaidától eltérően viszont az ISIS célja a kalifátus létrehozása terén nem távlati cél, hanem az első lépés a dzsihád megvalósítása érdekében.

¹¹⁶ Rainer Hermann i.m. 37-38.

¹¹⁷ Rainer Hermann i.m. 39-41, 66-67.

¹¹⁸ Loretta Napoleoni: Az iszlamista főnix – Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása, Budapest, HVG Kiadó, 2015, 41., 50.

¹¹⁹ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m, 154-155.

Mohamed tevékenységére hivatkozva a kalifátust hódítással kívánja létrehozni, amit hol erővel, hol megállapodásokkal kíván véghezvinni.¹²⁰

Viszont, az ISIS talán legérdekesebb jellemzője, hogy terrorszervezetként egy államhoz hasonló entitást hozott létre. Ugyanakkor az ISIS nem teljesíti az államhoz kötődő nemzetközi jogi előírásokat, melyeket az 1933-as montevideói egyezményben meghatároztak.¹²¹ Ezek alapján, (az ISIS legnagyobb kiterjedése kori adatok alapján) a következők állapíthatók meg:

- pontos létszámot nehéz meghatározni, de területén belül mindenképpen élt lakosság. Ennek a lakosságnak egy jelentős része viszont nem ismerte el államának az ISIS-t, így nehezen beszélhetünk a lakosság és az „állam” között fennálló kapcsolatáról.
- állam határait nehezen lehet meghatározni. Fénykorában a területe 31.000 km² és 90.000 km² között változott, a hódítások mértéke miatt pedig nehezen lehetett nyomon követni a határváltozásokat. A területiség kritériumainak sem felel meg, mivel az ISIS, mint szervezet nem tekinthető egy csoport önrendelkezéshez való jogának megnyilvánulásaként, létrehozása során az erőszak tilalma sem valósul meg, Irak és Szíria határai pedig önkényesen, a kormány beleegyezése nélkül kerülnének megváltoztatásra.
- bizonyos fokú kormányzóképeséggel is rendelkezett az ISIS, mivel adószedési, közoktatási, közegészségügyi és rendészeti tevékenységet is folytat. Viszont, ezen tevékenységei igen korlátozottak, a visszaszorulás miatt a használt infrastruktúra pedig gyors hanyatlásnak indultak. Belső erőszak szervezetei a törzsi szerveződési elv alapján működnek, ami a modern államiság kritériumaival szembemegy.
- elméletileg az ISIS képes lenne diplomáciai kapcsolatok létesítésére, de erre maga a szervezet nem mutat hajlandóságot, a nemzetközi közösség pedig fogadókészséget.

Összességében, nemzetközi jogi szempontból az ISIS nem tekinthető államnak. Az államiság kritériumai közül vagy egyáltalán nem felel meg (diplomáciai kapcsolatok, területiség) vagy csak részben felel meg (lakosság, kormányzóképeség).¹²²

Ezért, az Al-Kaidához hasonlóan, a terrorizmus típusain belül a vallási-fundamentalizmuson alapuló terrorszervezetek csoportjába illeszthető be, a fentebb már említett célok miatt, valamint ugyanezen célok miatt a terrorizmus harmadik generációjához is tartozik.

¹²⁰ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 155-156.

¹²¹ Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi jog, Budapest, Comlex Kiadó, 2014, 107.

¹²² Arany – N. Rózsa – Szalai i. m., 112-117.

Al-Bagdádi 2019-es halálával és a területeinek elvesztésével az Iszlám állam megszervezetét 2019 márciusára, a hivatalos kommunikáció szerint, legyőzték. Mára csak elszórt sejtjei maradtak az egykoron hatalmas területet uraló terrorszervezetnek, de ez közel sem jelenti az ISIS teljes vereségét, hiszen a terrorszervezet a fiókszervezeti formájában, mind a mai napig tovább él.¹²³

12. Az Iszlám Állam bevételei

Az ISIS fénykorában, egyes szakértők szerint a világ akkori leggazdagabb terrorszervezete volt, mely bevételeit igen szerteágazó forrásokból finanszírozta.¹²⁴ Az ISIS bevételei elsősorban az elfoglalt területekhez kötődő belső forrásokból származtak, beleértve természeti-, és a lakossághoz kötődő javaka is. Ezeket egészítették ki a másodlagos, kívülről érkező bevételek, mint a támogatások, válságdíjak és a feketepiaci műveletek.¹²⁵

12.1 Az elfoglalt területekből származó bevételek

A területek elfoglalásából származó bevételek, az ISIS fénykorában a havi teljes bevételek több mint 90%-át tették ki. Ezen belül:

- a hódításokból származó egyszeri bevételek (pénzintézetek kifosztása, lakossági tulajdonok elkobzása) – A szervezet korai éveiben ezek adták a legnagyobb pénzügyi löketet a szervezetnek (pl. csak az Iraki Központi Bank moszuli kirendeltségének kifosztásából 425 millió dollárnyi bevételre tettek szert). Ide sorolhatóak még az elfoglalt gyárak felszereléseinek, elektronikai berendezések, luxuscikkek, a lefoglalt állatállomány és fegyverek eladásából származó bevételek is.
- a természeti erőforrásokból származó bevételek – Folyamatos bevételt teremtettek az ISIS-nek. Ezek közül kiemelkednek az elfoglalt területek kőolaj- és földgáz lelőhelyei. Az ISIS fénykorában 11 olajmező felett gyakorolt teljhatalmat melyek közül Irakban napi 80 000, Szíriában napi 231 000 hordó kőolajat termeltek ki (ez utóbbi esetben Szíria akkori kőolaj-kitermelésének 60%-ról beszélhetünk).¹²⁶ Az ebből származó bevételeket nehéz megbecsülni, mivel az értékesítés erősen függött a kőolaj világpiaci árának változásától, ingadozásától (ha csökkent, akkor az ISIS-nek is csökkentenie

¹²³ Timeline: The Rise, Spread and Fall of the Islamic State (<https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>) (2021.09.25)

¹²⁴ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 42.

¹²⁵ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 235.

¹²⁶ Helen Lock: How Isis became the wealthiest terror group in the history (<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/how-isis-became-wealthiest-terror-group-history-9732750.html>) (2021.09.07)

kellett az értékesítési áron), valamint a szövetséges erők légicsapásai is akadályozták a termelést, és maga az ISIS is felhasználta a kitermelt kőolajat.¹²⁷

- a lakossághoz kötődő bevételek – 2016 közepére a lakosság és a vállalatok adóztatása tetti ki az ISIS bevételeinek jelentős részét.¹²⁸ Az ISIS rendszeresen megadóztatta az elfoglalt területek lakosságát. Ezek közül a legjelentősebb a családonként 50 000 dinár bevételt jelentő „védelmi pénz”, ami egyeseknél ennek a duplája is lehet, ha család legalább az egyik fiúgyermeke nem csatlakozik a terrrorszervezet harcosaihoz. Ezen túl a különböző gazdasági tevékenységet végzőket is megadóztatták. Adóztatás szempontjából is kiemelt célpontnak számítottak a különböző etnikumokhoz és vallásokhoz tartozók is. A más vallásúakat választás elé állították: vagy áttérnek az iszlámra vagy az iszlámtól eltérő vallásuk miatt külön adót kell fizetniük (ezt nevezik dzsizjának), vagy, ha az utóbbi két lehetőséget is elutasították, akkor a kivégzés várt csak rájuk.¹²⁹
- illegális műkincs-kereskedelemből származó bevételek – Az ISIS területvesztéséig számára a második legnagyobb bevételi forrást az illegális műkincs-kereskedelemből befolyó bevételek jelentették.¹³⁰ Igaz, a külvilág felé elsősorban a műkincsek barbár elpusztítását kommunikálták, azonban sokkal inkább volt jellemző, hogy az igen értékes ókori és kora középkori műkincseket a feketepiacon értékesítették.¹³¹ Az ISIS még kifejezetten bátorította is a műkincs lelőhelyek fosztogatást a saját területén belül, ugyanis a fosztogatókat a büntetlenségükért cserébe megadóztatta. Valamint az ISIS maga is szervezett ásatásokat.¹³²
- kábítószer-kereskedelem – További, több milliós bevételekre tett szert a terrrorszervezet a nemzetközi kábítószer-kereskedelemből. Ennek érdekében Moszult a Közel-Kelet egyik legnagyobb drogtermesztő- és drogellátó központjává tették.¹³³

12.2 A külső forrásokból származó bevételek

A külső forrásokból származó bevételek főként kiegészítő bevételként szolgáltak az ISIS számára, de előfordult, hogy némely külső forrásból is jelentős bevételekre tettek szert. Más

¹²⁷ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 44.

¹²⁸ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 235-239.

¹²⁹ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 47

¹³⁰ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 44

¹³¹ David Kohn: ISIS's Looting Campaign (<https://www.newyorker.com/tech/annals-of-technology/isis-looting-campaign-iraq-syria>) (2021.09.07)

¹³² Kohn: i.m.

¹³³ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 45

szervezeteknek ezek elsődleges forrásokként szolgálnának, de a 2001. szeptember 11. utáni szabályozások megnehezítették a terrorizmus transznacionális finanszírozását, így csak kizárólag ezekre támaszkodni igen nehézkes lenne. Ugyanakkor a szervezet visszaszorulásától kezdve eme források jelentősége fokozatosan növekedett. Ide tartozik:¹³⁴

- külső támogatások, adományok – Az iraki és a szíriai humanitárius katasztrófát kihasználva az ISIS menekülteket segítő nem állami szervezeteken keresztül szervezett adománygyűjtéseket, így pedig bevételekhez jutott. Ezzel kikerülték a terrorizmusfinanszírozással kapcsolatos szabályozásokat. Az adományok közé sorolhatóak még a terrorszervezettel szimpatizáló befolyásos üzletemberek átutalásai és különféle pénzgyűjtési akciói is. Ebbe a körbe sorolhatóak még más államok kormányainak támogatásai is, melyek akkor voltak jellemzőek, amikor az Iszlám Állam még egy volt a számos, Szíriában tevékenykedő lázadó- vagy dzsihadista csoport közül. Ezek a kormányok a szír kormány erőik befolyását kívánták csökkenteni a térségben és az ellenálló csoportok útján a sajátjukat növelni. Ekkor az ISIS messze legnagyobb támogatója Szaúd-Arábia volt, mely magát az iszlám szunnita ágának védelmezőjeként és a Közel-Kelet egyik legnagyobb regionális hatalmaként tüntette fel (utóbbi nem alaptalan), pénzzel és fegyverrel támogatta az ISIS-t a síita Asszad és az őt támogató, szintén síita Irán regionális pozícióinak gyengítése céljából. 2013 vége és 2014 nyara között, mikor is egyre nyilvánvalóbbá váltak az ISIS céljai (a meghódítandó területek között Szaúd-Arábia kitüntetett helyen állt Mekka és Medina miatt) a szaúdi kormány (a szaúdiakat követve, az ISIS-t támogató más kormányok is, hasonló okokból kifolyólag) kihátrált a terrorszervezet mögül és csatlakozott az USA vezette nyugati koalícióhoz.
- szervkereskedelem – Arab és más külföldi orvosok segítségével az összecsapások során elesett harcosok, megsérült civilek vagy elrabolt (főként keresztény és jazídí) személyek szerveit operálták ki, amiket gyorsan tovább adtak a terrorszervezet szervkereskedelemre szakosodott egységének, ami pedig a feketepiacon értékesítette a kioperált szerveket.¹³⁵
- külföldi harcosokhoz köthető bevételek – Az ISIS-hez csatlakozó külföldi harcosok a magukkal hozott pénzügyi erőforrásokkal támogatják a szervezetet, mind a mai napig. Ez az ISIS-nak mára már az egyik legfontosabb bevételi forrásává vált.

¹³⁴ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 235.

¹³⁵ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 45-46.

- váltságdíjak – az ISIS maga rabolt el iraki, szíriai és külföldi állampolgárokat vagy vásárolta meg őket más szíriai milíciáktól.¹³⁶

13. AZ ISIS és az emberkereskedelem kapcsolata

13.1 Az ISIS és az emberrablások

A szíriai polgárháború kezdetével megsaporodtak az emberrablások a térségben részben a felkelőknek álcázott fegyveres bűnbandák, részben a dzsihadisták, részben pedig a szíriai kormányerők tevékenysége miatt. A bűnöző dzsihadizmus itt is kezdett megjeleni, melyen belül az emberrablás és az utána járó váltságdíj vált az egyik legjobban jövedelmező illegális tevékenységgé a térségben.¹³⁷

Az emberrablások első célpontjai a szíriai lakosság köréből kerültek ki, közülük is először a módosabbakat (pl. gyártulajdonosokat) rabolták el, majd miután a számuk megcsappant, a szíriai középosztály tagjait vették célba. A váltságdíj megfizetésére az elraboltak családtagjait kötelezték, melyeknél nem volt ritka a 10-12 ezer dolláros váltságdíj sem. A fizetőképes szíriaiak száma azonban jelentősen megcsappant. Így az emberrablások fő célpontjaivá a külföldi újságírók és segélyszervezetek tagjai váltak.¹³⁸

Mind a különböző fegyveres csoportok, mind a dzsihadisták könnyű és gyors pénzszerzési forrásként tekintettek a külföldiekre, mivel az esetek túlnyomó többségében könnyű prédát jelentettek a különböző szervezetek számára. Az elrabolt külföldiek egy jelentős része önjelölt, szabadúszó és kalandvágyó, pont ezek miatt pedig felkészületlen és óvatlan fotóriporterek, önkéntesek és újságírók voltak.¹³⁹

Az elrablásokat sokszor a kis létszámú, de képzetlen fegyveres és bűnöző csoportok követték el, akik viszont pont ezek miatt nem tudták megengedni maguknak a túszok hosszabbidejű fogvatartását, ha rövid időn belül nem kapták meg a követelt váltságdíjat. Emiatt jobban megérte számukra nagyobb fegyveres csoportoknak eladni a túszokat, akik megengedhették maguknak azt, hogy a túszokat akár hónapokig vagy évekig is fogvatarthatták. Ilyen

¹³⁶ Arany – N. Rózsa – Szalai i. m. 239-240.

¹³⁷ Napoleoni Emberkereskedők 109.

¹³⁸ Napoleoni i.m. 110-112.

¹³⁹ Napoleoni i.m. 116.

szervezetek voltak az ISIS szíriai ága, a polgárháború első három évében még az Al-Kaidához hű Al-Nuszra Front és maga, az Iszlám Állam magszervezete.¹⁴⁰

Az ISIS megerősödésével (2013 második fele) az emberrablások jelentős részét már maga az ISIS és az Al-Nuszra Front követte el. Az emberrablások lebonyolítása és a tárgyalások alatt is a már említett, AQIM által kialakított formulát alkalmazták. Az elsődleges céljuk az volt, hogy minél hamarabb, legfeljebb néhány héten belül lebonyolítsák a tárgyalást, így gyorsan, nagy összegű bevételekhez jussanak. Ha nem sikerült hamar megegyezni, akkor követelt váltságdíj összegét fokozatosan emelték, a túszokkal szemben egyre durvább bánásmódot is tanúsítottak és az ezek után róluk készült kép-, és videó anyaggal igyekeztek a kormányokat/családtagokat rávenni a mihamarabbi fizetésre.¹⁴¹

A tárgyalásokat tovább bonyolította, hogy egyáltalán nem volt mindegy, hogy az adott elrabolt személy melyik állam állampolgára. Ha olyan állam polgára volt, amelyik nem fizet váltságdíjat (pl. Dánia), akkor az emberrablók megpróbáltak más államokat megközelíteni a váltságdíj kifizetése végett. Ezekben az esetekben rendre elhúzódtak a tárgyalások, mivel gyakrabban előfordult, hogy a nyugati államok inkább a saját állampolgáraikért fizetnének ki akár milliós váltságdíjat, mint egy számukra idegenért. A kormányok válságstábjai nem egyszer egymással versengtek a számukra értékes túszok kiszabadításáért, az együttműködés köztük csak nagy ritkán valósult meg. Az ISIS ezt kihasználva igyekezett feljebb tornászni a váltságdíj összegét, nem egyszer információ morzsákat szivárogtatott ki az adott állam médiájának, így nyomás alá helyezve az adott állam kormányát, hogy minél hamarabb, akár az eredetinel sokkal nagyobb összegért is kiszabadítsa az adott túsz.¹⁴²

Az ISIS a túszok értékét tekintve mérlegelte, hogy megéri-e a szervezetnek váltságdíjért cserébe fogva tartani a túszot vagy inkább propaganda célokra használják fel. Utóbbi a külföldi túszok lefejezésében nyilvánult meg. Ezzel a legfőbb céljuk a nyugati államokban való félelemkeltés volt. Az első külföldi túsz, akit lefejeztek, James Foley, szabadúszó amerikai újságíró volt, 2014 augusztusában. Ezt követően akár havonta több külföldi túszot is lefejeztek.¹⁴³

¹⁴⁰ Napoleoni i.m. u.o.

¹⁴¹ Napoleoni i. m. 122-123, 170.

¹⁴² Napoleoni i.m.170-172.

¹⁴³ Rainer Hermann i.m. 114.

13.2 Az ISIS és a menekült csempészet

Az embercsempészetben belül még a menekült csempészetből tett szert bevételekre az ISIS, valamint a menekült hullámon keresztül igyekezett harcosokat bejuttatni Európába. 2015-ben és 2016-ban, a menekült hullám három legfontosabb folyosóját is az ISIS tartotta az ellenőrzése alatt. Ezek közül a Szíriából, Görögországon és Törökországon keresztül a Balkánra vezető útvonalak voltak a legfontosabbak. Az ISIS fontos határátkelőket tartott az ellenőrzése alatt, melyeken az áthaladó menekültektől adót szedett (ebből akár napi félmillió dolláros bevétele is volt a szervezetnek).¹⁴⁴ Az emigrálni kívánó családok által fizetett adó akár a személyenkénti 8000 dollárt is elérhette.¹⁴⁵ Továbbá együttműködött több európai bűnszervezettel is a menekültek Európába csempészése során, így a további bevételekből is részesedést kaptak.¹⁴⁶

A másik a kevésbé forgalmasabb, de nem kevésbé jövedelmezőbb földközi-tengeri útvonal volt. A térségen belül elsősorban Líbiában tevékenykedő ISIS a menekült csempészek bevételeinek 50%-ért és a hajóra került menekültek után fizetendő adóból szerzett bevételeket.¹⁴⁷

13.3 Az ISIS és a rabszolga kereskedelem

Az Iszlám Állam az uralma alá került vallási és etnikai kisebbségek ellen szélsőségesen diszkriminatív politikát folytatott, mely eredményeképpen azok alapvető emberi jogait igen változatos és kegyetlen módokon sértették meg,¹⁴⁸ a csoportos mészárlásoktól kezdve, a vallási és kulturális jelentőségű helyek elpusztításán és meggyalázásán keresztül, a fizikai és szexuális bántalmazásig.¹⁴⁹

Egyes vallási és etnikai kisebbségekkel szemben ugyanakkor a célzott megsemmisítés politikáját alkalmazta a terrorszervezet. Esetükben, ha más vallásúak voltak és az iszlám szunnita irányzatára történő áttérést elutasították, akkor szóba sem jött az emiatt fizetett különadó lehetősége, rögtön a megsemmisítés következett (bár az is igaz, hogy ha még át is tértek volna, akkor is jobb esetben rabszolgasorba kényszerítették őket). Az ISIS által ide

¹⁴⁴ Napoleoni i.m. 251-253

¹⁴⁵ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 44.

¹⁴⁶ Napoleoni i.m. u.o.

¹⁴⁷ Napoleoni i.m. u.o.

¹⁴⁸ OHCHR: Report of the Protection of the Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May – 31 October 2015 [EN/AR] (<https://reliefweb.int/report/iraq/report-protection-civilians-armed-conflict-iraq-1-may-31-october-2015-enar>) (2021.09.08)

¹⁴⁹ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 60.

sorolható csoportok közé tartoztak a síiták, az alawiták, az örmény keresztények, a jazídik, a drúzok, a sabakok és az asszírok.¹⁵⁰

Az ISIS eme politikájának leghírhedtebb bizonyítéka az Észak-Irak területén élő jazídi vallási kisebbség elleni, 2014 közepétől – 2017 elejéig tartó rendszeresen rendezett tömegmészárlások és emberrablások voltak. Csak 2014 augusztusában több mint 6000 jazídi nőt és gyereket rabolt el az ISIS, és használta fel őket a területén belül folytatott rabszolga kereskedelemben.¹⁵¹

Ugyan a fegyveres konfliktusok során egyáltalán nem ritka a rabszolgasorba kényszerítés és a szexuális erőszak, mind a volumene, mind a szervezettsége tekintetében az ISIS emberkereskedelmi palettájának egyik fontos elemévé vált.¹⁵²

A megtámadott falvakban és városokban fogságba esett embereket nemük és koruk alapján csoportokba rendezték. A civilek egy részét (pl. az öregeket), további félelemkeltés céljából, gyakran a saját családtagjaik előtt, kivégezték. Akiket életben hagytak, azokat a megszállt területeken fellelhető (ilyen volt pl. Rakka és Moszul) regisztrációs pontokra szállították. A nagyobb regisztrációs pontokon (pl. az előbb említett városokban) rabszolgapiacok is működtek, melyeken megtörtént a foglyok eladása. Az egész folyamatot (elfogás – csoportba rendezés – szállítás - eladás) gyakran 72 órán belül lefolytatták. A nőket külön, főként katonai táborokban, míg a fiatal (8-12 év közötti) fiúgyermeket kiképző- és átnevelő táborokban tartották.¹⁵³

Az egész folyamatban az életkornál is nagyobb jelentősége volt a foglyok nemének. A 12 évnél idősebb fiúk, férfiak jelentős részét már az elfogáskor kivégezték, kivéve, ha elfogadták a kényszermunka lehetőségét. Őket lövészárkok ásására vagy mezőgazdasági munkák elvégzésére tovább szállították. A tizenéves fiúkat, ha nem voltak biztosak az életkorukban vizsgálatoknak vetették alá, melyben, ha kiderült, hogy már betöltötték a 12. életévüket, akkor felnőtt férfinak könyvelték el őket. Ez esetben csak úgy, mint korábban, ha elfogadták a kényszermunka lehetőségét, akkor életben maradtak, ha nem, akkor kivégezték őket.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 63.

¹⁵¹ Nadia Al-Dayel – Andrew Mumford: ISIS and Their Use of Slavery (<https://icct.nl/publication/isis-and-their-use-of-slavery/>) (2021.09.08)

¹⁵² Al-Dayel – Mumford i.m.

¹⁵³ Al-Dayel – Mumford i.m.

¹⁵⁴ Al-Dayel – Mumford i.m.

A 8 és 12 év közötti fiúkat kiképző táborokba szállították, ahol a kiképzőik a vallási – etnikai identitásuk teljes eltörlése mellett erőszakosan áttérítették őket az iszlám szunnita ágára, valamint több hetes ideológiai és harci kiképzésben részesítették őket. A kiképzés végeztével vagy harci- (pl. ellenőrző pontokon történő őrködésre, véradónak, öngyilkos merénylőnek)¹⁵⁵ vagy propaganda célokra használták fel. Az ellenszegülő gyermekeken gyakran követtek el fenyegetés gyanánt szexuális erőszakot vagy korbácsolták meg őket.¹⁵⁶

A nőket családi állapotuk és helyzetük szerint csoportosították, valamint külön jelentőségük volt még az életkoruknak és annak is, hogy melyik területről származtak.¹⁵⁷ A szűziesség külön érték növelő volt, és egyben plusz veszélyforrás is, így nem egy női fogoly vallotta magáénak a fogvatartott gyermekek egyikét. A házasság, de gyermektelen és a hajadon nőket, illetve a fiatal lányokat a nagyobb városokban lévő regisztrációs pontokhoz szállították. Itt döntött el, hogy milyen „felhasználási célra” szánták őket, melyre három lehetőség volt: vagy eladták őket a rabszolgapiacra vagy valamelyik ISIS katonának „ajándékként” vagy egy „pihenő házában” (bordélyban) végezték, ahol az ISIS harcosai tartották őket fogva.¹⁵⁸

Akik a rabszolgapiacra kerültek, azokat a vevők megsemmisíthették (ennek érdekében akár teljesen le is mezteleníthették őket), majd a felárcímkézett foglyokra licitálhattak. Sokszor azokat a nőket, akik már nem voltak szűzek, az ISIS harcosai már az előtt csoportos szexuális erőszakot követtek el, mielőtt a rabszolgapiacra kerültek volna.¹⁵⁹ A „pihenő házakba” került nőket a kivégzés veszélye is fenyegette, ha elutasították a harcosokkal történő közösülést, valamint abortuszra és fogamzásgátlók szedésére kényszerítették őket.¹⁶⁰

14. Példák az ISIS-hez köthető emberrablásokra

14.1 James Foley elrablása

James Foley, szabadúszó amerikai fotóriportert 2012 novemberében ejtette fogságba az Al-Nuszra Front, Aleppóban, majd a szervezet beolvadásával az Iszlám Államhoz került. A fogvatartás ideje alatt áttért az iszlám hitre, de ennek ellenére is a fogvatartói rendszeresen bántalmazták és éhezgették. Az ISIS-nél nagyobb hasznot reméltek Foley propaganda célra

¹⁵⁵ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 72

¹⁵⁶ Al-Dayel – Mumford i.m.

¹⁵⁷ Sarah El Deeb: Investigators build a case for IS crimes against Yazidis (<https://apnews.com/article/islamic-state-group-ap-top-news-international-news-abu-bakr-al-baghdadi-iraq-accbeae67803195628f32d1b5e2ece40>) (2021.09.08)

¹⁵⁸ Al-Dayel – Mumford i.m.

¹⁵⁹ Besenyő – Prantner – Speidl – Vogel i.m. 45.

¹⁶⁰ Al-Dayel – Mumford i.m.

történő felhasználásából, mint az érte kapott váltságdíjból, ezért a nyugati túsok közül elsőként, 2014 augusztusában lefejezték.¹⁶¹

14.2 Kayla Mueller elrablása

Kayla Mueller, szabadúszó amerikai segélymunkást 2013 tavaszán rabolták el, szintén Aleppóban. Nem tudni, hogy eredetileg melyik csoport rabolta el. Lehetséges, hogy egy kisebb dzsihadista vagy bűnözői csoport, vagy valamelyik lázadó csoport rabolta el a gyors pénzszerzés céljából, majd mivel nem tudták rövid időn belül megszerezni az érte követelt váltságdíjat, így tovább adták az Iszlám Államnak.¹⁶² Muellert hónapokon keresztül tartották fogva Aleppóban, majd amikor az ISIS-hoz került, átszállították Rakkába. Váltságdíjat a továbbiakban nem követeltek érte, helyette Al-Bagdádi rabszolgája lett, aki többször is megerőszakolta őt. Mueller 2015 februárjában vesztette életét a jordán légierő rakkai bombázásában.¹⁶³

14.3 Daniel Rye Ottosen elrablása

Daniel Rye Ottosen, szabadúszó dán fotóriportert 2013 tavaszán rabolta el az Iszlám Állam. Magas, sportos alkata miatt a CIA kémének hitték, ezért többször is kínvallatás alá vetették.¹⁶⁴ Az elrablását a közösségi médián keresztül kiszivárogtatták a dán médiának, ami nyomást gyakorolt a dán kormányra a váltságdíj minél előbbi kifizetése érdekében. Az ISIS így az eredetileg követelt 2 millió euró helyett 6 millió euróra emelte a váltságdíj összegét, tudván, hogy a dán kormány a nyomás miatt így is hajlandó lesz fizetni. Ottosent végül 13 hónap után sikerült váltságdíj kifizetése útján kiszabadítani. Az volt a szerencséje, hogy a terroristák az ő esetében inkább a váltságdíjat helyezték előrébb, mint a kivégzésével járó propaganda értéket.¹⁶⁵

¹⁶¹ Rukmini Callimachi: The Horror Before the Beheadings (<https://www.nytimes.com/2014/10/26/world/middleeast/horror-before-the-beheadings-what-isis-hostages-endured-in-syria.html>) (2021.09.08)

¹⁶² Napoleoni: i.m. 157.

¹⁶³ Jennier Hassan: Kayla Mueller's parents call Baghdadi raid named or their slain daughter an 'amazing gift' (<https://www.washingtonpost.com/world/2019/10/28/kayla-mueller-was-us-hostage-killed-isis-custody-raid-against-baghdadi-was-named-her/>) (2021.09.08)

¹⁶⁴ Lyse Doucet: How four man survived as hostages fo IS (<https://www.bbc.com/news/magazine-36080991>) (2021.09.08)

¹⁶⁵ Napoleoni i.m. 165-172

15. Összegzés

A terrorizmus száz év alatt igen nagy változáson esett át. Ez egy részről értendő a terrorizmussal kapcsolatos nemzetközi szabályozásra is, hiszen az államok részéről meg volt a hajlandóság a terrorcselekmények szankcionálására, de leginkább a részletkérdésekből (pl. a szabadságharcosok bizonyos esetekben terroristának minősülnek-e) fakadó nézeteltérések miatt a terrorizmus nemzetközi fellépéshez szükséges „terrorizmus” fogalmat a mai napig nem sikerült megnyugtatóan megalkotni.

Másrészről értendő magára a terrorizmusra is. A kezdeti nacionalista-, vallási-, ideológiai mozgalmakból a 2010-es évek végére már az ideológiai-, politikai célokat egyre inkább háttérbe szorító szervezetek is megjelentek.

Ezen belül az ISIS némileg kivételt képez, mivel egy „államként” viselkedő szervezetről beszélhetünk ebben az esetben. A kalifátus kikiáltása után bűnözői tevékenység egy ideig csak kiegészítő bevételként szolgált a terrorszervezet számára, bár igaz az is, hogy a menekült válság kirobbanása után egészen addig, míg a fontosabb útvonalakat az ellenőrzése alatt tartotta, az ISIS nagyobb bevételekre tett szert az emberkereskedelemből, mint a kőolaj exportból.

A bűnöző tevékenység mellett ugyanakkor az ISIS nem tette félre az eredeti céljait sem, mivel a bevételekből a területén belül vallási-fundamentalista alapokon működő Iszlám Kalifátus kiépítését igyekezett megvalósítani, valamint a bevételekből a régió egyéb szervezeteihez képest jól felszerelt és képzett sereget állított fel. Mindezt a számára ellenségnek tartott csoportok megsemmisítése és az egységes Iszlám Kalifátus kiépítése céljából.

2016 óta folyamatosan visszaszorulóban van, mára az eredeti magszervezet csak kis sejtek formájában működik. Ennek hatására mind az elsődleges, mind a másodlagos bevételei megcsappantak. Az emberrablások terén is kevesebb eredményt képes azóta felmutatni, leginkább a külföldi állampolgárok óvatosabb magatartása miatt. Egyedül a menekült csempészetből tudott még bevételeket produkálni az embercsempészetben belül, de a fontosabb útvonalak elvesztésével már közel sem termel akkora bevételt, mint a szervezet fénykorában. Végül, mint ahogyan már említettem, a magszervezetet 2019-ben legyőzték. A harcosai viszont a magszervezet fiókszervezeteihez menekültek, ahol tovább folytatják a harcot a valós vagy annak vélt ellenségeik ellen. Ily módon az Iszlám Állam ideológiája tovább él ezekben a szervezetekben, nevezetesen a nigériai Boko Haramban és az afgán ISIS-K-ban.

Maga az ISIS létezése és az emberkereskedelemben elért eredményei is intő jelként szolgálhatnak a világ számára, mivel mindezek a terrorizmus egy új, korábban nem látott formájának jelei is egyben. Az ISIS példaként szolgálhat a jövő terrorszervezetei számára, ugyanis megmutatta, hogy egy elég erős és szervezett terrorcsoport egy központi hatalom nélküli területen is képes működőképes, államhoz hasonló entitást létrehozni, mely helyről valós fenyegetést jelent a világbékére. Továbbá megmutatta azt is, hogy az emberkereskedelemből, ha ügyesen művelik, a terroristák hatalmas bevételekre tehetnek szert. A jövőben a hasonló esetek elkerülése végett egy erőteljesebb nemzetközi fellépésre lenne szükség, mind a terrorizmus és az emberkereskedelem kapcsolatára specializálódó nemzetközi szerződések és bizottságok formájában, mind a terrorizmus elleni küzdelem koordinációjának szempontjából, hogy se az ISIS-hez hasonló képződmény, se az emberi élet ilyen magas fokú kizsákmányolása ne fordulhasson elő a jövőben.

Irodalomjegyzék

Könyvre történő hivatkozás:

Antonio Cassese: International Criminal Law, Oxford, Oxford University Press, 2003

Arany Anett - N. Rózsa Erzsébet – Szalai Máté, Az Iszlám Állam kalifátusa – Az átalakuló Közel-Kelet, Budapest, Osiris Kiadó – Külügyi- és Külgazdasági Intézet, 2016

Besenyő János – Prantnek Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0, Budapest, Kossuth Kiadó, 2016

Kardos Kapony Elizabeth: Fight Against Terrorism and Protecting Human Rights: Utopia or Challenge?, Budapest, Corvinus University of Budapest, 2012

Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László: Nemzetközi jog, Budapest, Complex Kiadó, 2014.

Loretta Napoleoni: Az iszlamista főnix – Az Iszlám Állam születése és a Közel-Kelet újrafelosztása, Budapest, HVG Kiadó, 2015.

Loretta Napoleoni: Emberkereskedők –Hogyan tették a dzsihadisták és az Iszlám Állam milliárdos üzletté az emberrablást és a menekültcsempészetet, Budapest, HVG Kiadó, 2017.

M. Nyitrai Péter: Bevezetés a nemzetközi büntetőjogba, Győr, UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2009

Rainer Hermann: Az Iszlám Állam - A világi állam kudarca az arab világban, Budapest, Akadémia Kiadó, 2015

Internetes forrásra történő hivatkozás:

Az Al-Qaeda – Nemzetközi Terror Szervezetek (<https://hu.history-hub.com/al-qaeda-nemzetkozi-terror-szervezetek>) (2021.03.11)

Abdullah Hammidaddin: From Hassan al-Banna to ISIS, not 'rom Calvin to Caliphate' (<https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2015/06/13/From-Hassan-al-Banna-to-ISIS-not-From-Calvin-to-Caliphate->) (2021.09.01)

Al-Shabaab, Somali Military Group (<https://www.britannica.com/topic/al-Shabaab>) (2021.06.28)

Ben Saul: ATTEMPTS TO DEFINE ‘TERRORISM’ IN INTERNATIONAL LAW (<http://www.cicte.oas.org/olat/documents/defining%20terrorism%20in%20international%20law.pdf>) (2021.05.06)

Ben Saul: The Legal Response of the League of Nations to Terrorism (<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=024094113006079092069093086083000102099074018037042059108092066004025011107091106074121060123119021098114121090002092086104118027080071064004066001083117009092110059087060119023008093112115115085027120117028085091116087027096072123003118090090029124&EXT=pdf&INDEX=TRUE>) (2021.05.06)

Cole Bunzel: From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State (<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State-1.pdf>)

Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism (<https://www.wdl.org/en/item/11579/>) (2021.05.06)

David Kohn: ISIS’s Looting Campaign (<https://www.newyorker.com/tech/annals-of-technology/isis-looting-campaign-iraq-syria>) (2021.09.07)

Gesztei László: A TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM EGYES JOGI KÉRDÉSEI (<https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/gesztei-laszlo/gesztei-laszlo-muhelyvita-ertekezes.pdf>) (2021.04.09)

Helen Lock: How Isis became the wealthiest terror group in the history (<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/how-isis-became-wealthiest-terror-group-history-9732750.html>) (2021.09.07)

Jennier Hassan: Kayla Mueller’s parents call Baghdadi raid named or their slain daughter an ‘amazing gift’ (<https://www.washingtonpost.com/world/2019/10/28/kayla-mueller-was-us-hostage-killed-isis-custody-raid-against-baghdadi-was-named-her/>) (2021.09.08)

Kancsal Kitti: A terrorizmus egykor és ma – avagy a büntetőjog eszközei a terrorizmus elleni harcban (<https://ujbtk.hu/dr-kancsal-kitti-terrorizmus-egykor-es-ma-avagy-a-buntetojog-eszkozei-a-terrorizmus-elleni-harcban/>) (2021.05.20)

Lyse Doucet: How four men survived as hostages of IS
(<https://www.bbc.com/news/magazine-36080991>) (2021.09.08)

Nadia Al-Dayel – Andrew Mumford: ISIS and Their Use of Slavery
(<https://icct.nl/publication/isis-and-their-use-of-slavery/>) (2021.09.08)

OHCHR: Report of the Protection of the Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May – 31 October 2015 [EN/AR] (<https://reliefweb.int/report/iraq/report-protection-civilians-armed-conflict-iraq-1-may-31-october-2015-enar>) (2021.09.08)

Péczei Anna: Az ENSZ BT 1373. (2001) számú határozata
(<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=VFJNXZ>) (2021.03.11)

Rukmini Callimachi: The Horror Before the Beheadings
(<https://www.nytimes.com/2014/10/26/world/middleeast/horror-before-the-beheadings-what-isis-hostages-endured-in-syria.html>) (2021.09.08)

Sarah El Deeb: Investigators build a case for IS crimes against Yazidis
(<https://apnews.com/article/islamic-state-group-ap-top-news-international-news-abu-bakr-al-baghdadi-iraq-accbeae67803195628f32d1b5e2ece40>) (2021.09.08)

Szemesi Sándor: A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban
(https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/155410/file_up_bibEBI16668.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (2021.09.24)

Timeline: The Rise, Spread and Fall of the Islamic State
(<https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>)
(2021.09.25)

Tóth Dávid: A terrorizmus típusai és a kiberterrorizmus
(https://www.academia.edu/38994061/A_terrorizmus_t%C3%ADpusai_%C3%A9s_a_kiberterrorizmus) (2021.05.19)

Újvári Emese: A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS ÉS A NEMZETKÖZI TERRORIZMUS ELLENI KÜZDELEM (<https://core.ac.uk/download/pdf/160913311.pdf>) (2021.05.13)

Nemzetközi jogforrásra történő hivatkozás:

Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95600001.tv>) (2021.09.25)

A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma
(<https://www.parlament.hu/irom37/4490/4490.htm>) (2021.09.24)

A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútumának tárgyában Kampalában (Uganda) megtartott Felülvizsgálati Konferenciája
([https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p7_ta\(2010\)0185/p7_ta\(2010\)0185_hu.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/p7_ta(2010)0185/p7_ta(2010)0185_hu.pdf)) (2021.09.25)

Convention for the prevention and punishment of terrorism
(<https://dl.wdl.org/11579/service/11579.pdf>) (2021.04.14)

International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999)
(https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/Int_Instruments_Prevention_and_Suppression_Int_Terrorism/Publication_-_English_-_08-25503_text.pdf) (2021.09.30)

Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX).

Resolutions and Declarations adopted by the Review Conference, Resolution 6.
(https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/ASP9/OR/RC-11-Part.II-ENG.pdf) (2021.09.25)

United Nations Security Council's Resolutions 2001-2019
(https://www.un.org/sites/www.un.org.securitycouncil.ctc/files/unscr_infographic.pdf) (2021.06.03)

United Nations Security Council Resolution 1267 (1999)
(<https://digitallibrary.un.org/record/287509>) (2021.05.17)

United Nations Security Council Resolution 1373 (2001)
(https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf) (2021.05.17)

United Nations Security Council Resolution 1456 (2003)
([https://www.undocs.org/S/RES/1456%20\(2003\)](https://www.undocs.org/S/RES/1456%20(2003))) (2021.06.03)

United Nations Security Council Resolution 1566 (2004)
(<https://www.un.org/ruleoflaw/files/n0454282.pdf>) (2021.06.03)